katedra

YU ISSN 0022/9296 24. NOVEMBRA 1980 LETNIK XX ŠT. 8 CENA 5 DIN

AKCIJSKI PROGRAM UK ZSMS MARIBOR ZA LETO 1980/81

A) GLOBALNI PROGRAM

1. Spremljanje srednjeročnega plana univerze v Mariboru (81-85)
2. Realizacija zakona o usmerjenem izobraževanju (vključevanje zakona v učne programe, razprave o spremembah, ki jih prinaša zakon)
3. Analiza stanja v študentskih domovih
— samoupravna organiziranost študentskega doma
— izračun stroškov v ŠD
— izračun študentske košarice (neposredno vplivanje na štipendije)
4. Realizirati akcijo o enotni skriptarnici in zagotoviti cenejšo študijsko literaturo
5. Reorganizacija interesnih (obštudijskih) dejavnosti
6. Ustanovitev stalne mladinske delovne brigade
7. Podpis samoupravnega sporazuma o razvijanju MPD na univerzi (81-85)

B) PODROBNI PLAN

I. Združeno delo — univerza

1. Pri izdelovanju diplomskih nalog se bomo zavzemali za obravnavo konkretnih problemov iz gospodarstva.
2. Pri proizvodni praksi bomo težili k takšni vsebini in obliki, da bo pripravljena, organizirana in vódena.
3. Pripravniški staž mora postati oblika usposabljanja za delovno mesto.
4. Potrebno je težiti k realnim kadrovskim planom OZD, ker na njih sloni reforma vzgojno izobraževalnega sistema. Brez takšnih planov bo usmerjanje v poklice stihijsko.

II. Vzgojno izobraževalni proces

1. Študenti moramo postati sooblikovalci vzgojno izobraževalnega procesa in aktivni udeleženci v njem.

2. Komponenti vzgoje je potrebno posvetiti več pozornosti.
3. Učinkovitosti študija je potrebno v bodoče posvetiti več pozornosti in najti načine za preseganje stanja med številom vpisanih in številom diplomiranih študentov.
4. Sprožiti je potrebno akcijo drugačnemu financiranju VDO, VTO. Mora biti po programu in številu diplomantov (ne pa po številu vpisanih — sprememba cenzusa).
5. Potrebno je razmisliti o dejavnosti obeh slovenskih univerz in jo razmejiti med VTO, VDO. Opredeliti je potrebno dvostopenjski študij.
6. Znanstvenoraziskovalno delo študentov mora postati poglobljeno reševanje problema, in ne samo zbiranje podatkov in obdelava anket za predavatelje.
7. Aktivno se moramo vključiti v revizijo učnih programov in učbenikov, da se otresejo balasta.
8. Anketo o delu pedagoških delavcev izvedeta po skupnem dogovoru OO ZSMS in ZSS. Izoblikovano oceno na podlagi ankete o delu pedagoškega delavca morajo ponovno obravnavati vsi tisti, ki so ga ocenjevali. Takšna verificirana ocena se nato doda k materialom za habilitacijo.

III. Družbenoekonomski položaj študentov

1. Pri študiju moramo uveljaviti nov koncept: integracijo pouka, proizvodnega in znanstvenega dela.
2. Zavzemati se je potrebno za to, da dobijo dislocirani oddelki enak položaj kot matične VTO in VDO.
3. Več pozornosti je potrebno posvetiti preverjanju dela delegatov in njihovi povezanosti z delegatsko bazo (temeljne delegacije, delegacije za SIS, sveti VTO, VDO, univerza, odbori . . .).
4. V organe izobraževalne skupnosti Slovenije in posebne izobraževalne skupnosti morajo biti imenovani tudi učenci in študenti.
5. Ugotavljamo, da obstaja resnična potreba po celoviti vzgoji študenta in ne tehnokrata, kajti če študent, ko konča študij, ni strokovno usposobljen in zavestno vzgojen, lahko bolj škodi kot koristi.

6. Samoupravna skupina, takšna, kot smo ji opredelili vsebino in organiziranost, lahko najde realizacijo v konkretni sredini (VTO, VDO) le ob oceni dejanskega stanja na področju samoupravljanja v obstoječi VTO, ob upoštevanju svojih konkretnih razmer in različnosti od drugih VTO (velikost šole, število študentov, način organiziranja poslovodne strukture, več VTO, dislocirani oddelki itd). Ni moč prenašti modela iz ene v drugo VTO ali enovito VDO.
7. S samoupravno skupino ne krpamo lukenj v organiziranosti, prav tako ne delamo spremembe v organiziranosti zaradi organiziranosti, ampak želimo dati konkretni vsebini, ki jo imamo opredeljeno, ustrezajočo obliko dela, takšno, ki bo po številu študentov dovolj velika in majhna, da bo spodbudila k sodelovanju vsakega posameznika. Z metodo dela pa želimo doseči stalnost sestajanja samoupravne skupine, način dogovarjanja, usklajevanja in uveljavljanja pobud, iniciativ, sklepov.
8. Pri delu ZSMS v VTO, VDO je nujno potrebno vedeti, kje se prične samoupravni odločitveni proces. Vendar se tu delo ZSMS ne konča, ampak spremlja vsako realizacijo do konca. ZSMS v VTO in VDO nosi največjo odgovornost za pogoje samoupravljanja študentov.
9. Visokošolski učitelji morajo biti prisotni pri delu samoupravnih skupin, zato da se že v sami temeljni samoupravni celici soočijo z različnimi pogledi in interesi in se poskušajo reševati z dogovarjanjem o oblikovanju skupnega stališča. Tako se olajša delo samoupravnih organov.
10. V uveljavljanju celovitega sistema samoupravnih skupin je potrebno razmišljati o metodologiji vrednotenja študentovega družbenopolitičnega dela.
11. V VTO, VDO so nezadostno opredeljena delovna področja pomočnikov predstojnikov in prodekanov študentov.
12. Strokovne službe šole so dolžne zagotavljati pogoje za samoupravljanje študentov. Delo z njimi usklajuje pomočnik predstojnika — študent in prodekan — študent.
13. VTO, VDO, ki imajo dislocirane oddelke, morajo zagotavljati pogoje za aktivno vključevanje študentov v dislocirani oddelkih v dejavnosti (samoupravne, politične, obštudijske) matične šole.
14. ZSMS se mora s svojo organiziranostjo prilagoditi delovanju samoupravnega mehanizma, tako da lahko svoja mnenja, pobude in stališča prek njega uveljavlja v praksi.
15. Kolikor se z uvajanjem samoupravnih skupin vpeljujejo nove funkcije (primer: predsednik konference delegatov), jih je potrebno vnesti v statut VTO, VDO in jim opredeliti področje dela.

IV. Materialni položaj študentov

1. Potrebno je stalno spremljanje izvajanja štipendijske politike in ob nepravilnostih sprožiti akcijo.
2. Z mrtve točke je potrebno premakniti in realizirati akcijo o enotni skriptarnici univerze Maribor. Doseči moramo cenejšo študijsko literaturo.
3. Zavzemati se je potrebno za nadaljnjo planirano gradnjo študentskih domov.
4. Potrebno je nadalje voditi akcijo o vključitvi spremljajočih objektov pri študentskih domovih (pralnica, jedilnica, upravni prostori, obštudijske dejavnosti) v normative z gradnjo domov in doseči, da se zamujeno pri prejšnjih gradnjah nadoknadi. Problemi študentskih domov niso in ne morejo biti samo problemi stanovalcev, ampak vse študentske populacije.
5. Študentske domove je potrebno organizirati v skladu z zakonom o združenem delu, ki to tudi zahteva. V statut je potrebno postaviti študenta kot enakopravnega člana v domovih.
6. O položaju študentov pri zasebnikih mora komisija za družbenoekonomske odnose pri predsedstvu UK ZSMS Maribor in v povezavi z enako komisijo pri UK ZSMS Ljubljana izvesti anketo. Na podlagi ugotovitev ankete je potrebno zastaviti akcijo.
7. Potrebno se je vključiti v akcijo, da so tudi študentske družine mlade družine, da so upravičene do stanovanj iz solidarnostnih sredstev.
8. Izračun študentske košarice skupaj z UK Ljubljana.

V. Idejnopolitično delo

1. Zavzeti se je potrebno za razširitev in uveljavitev kongresnih dokumentov.
2. OO ZSMS se morajo aktivno vključiti v seminarje za bruce in za informiranje učencev o delu ob odprtih vratih univerze. Seminar in informativni dan morata biti programsko pripravljena.
3. Izvesti je potrebno več tribun ali študijskih sestankov z aktualnimi temami.
4. Izvesti se morata seminar za delegate v samoupravnih organih in seminar za vodstva OO ZSMS.

VI. Obštudijske dejavnosti

1. Zavzemali se bomo za to, da postanejo interesne (obštudijske) dejavnosti študentov integralni del cene vzgojno izobraževalnega programa v svobodni menjavi dela.
2. Vsa obstoječa društva UK ZSMS je potrebno povezati v koordinacijski odbor za družbene organizacije in društva.
3. Celotno problematiko obštudijskih dejavnosti je potrebno dogovorno reševati prek komisije za obštudijsko dejavnost pri svetu univerze v Mariboru.

4. Zavzeti se je potrebno za celovito prostorsko rešitev obštudijskih dejavnosti.
5. V finančno konstrukcijo za gradnjo prostorov za obštudijske dejavnosti in predsedstvo UK ZSMS je potrebno vključiti sklad za izgradnjo študentskih stanovanj pri univerzi v Mariboru.
6. Samoupravni sporazum o financiranju obštudijskih dejavnosti UK ZSMS se mora realizirati v tekočem letu.

7. Potrebno je razširiti kulturno dejavnost študentov in jo bolj približati univerzitetnemu prostoru.
8. Na področju športa je potrebno nadaljevati z izvajanjem tekmovanj, lig med fakultetami in med univerzami.
9. Izvesti moramo dogovore, ki jih imamo z ljubljansko univerzo o organizaciji študentskih športnih društev.
10. O pomenu, vlogi, vsebini in organiziranju aprilsko-majskih študentskih prireditev se izvede javna razprava.

VII. Informiranje

1. Prizadevati si moramo, da steče povezava med uredniškimi odbori internih glasil OO ZSMS in Katedro.
2. Skladno s širitvijo programa radia Maribor se bomo zavzeli tu-
3. Problem informiranja je potrebno razrešiti za celotno univerzo in se dogovoriti za enoten sistem komuniciranja.

VIII. Mednarodna dejavnost

1. Zavzemali se bomo za nadaljnje reševanje socialnih, študijskih, jezikovnih in drugih problemov tujih študentov. Mednarodni klub prijateljstva mora še bolj postati njihovo mesto za uveljavljanje kulturnih, športnih in drugih aktivnosti. Na univerzi je potrebno ustanoviti referat za tuje študente.
2. Pri delu odborov za izmenjavo študentov na praksah v tujini in pri nas (IAESTE, AIISEC) je potrebno uveljaviti večjo vlogo OO ZSMS. Pred odhodom študentov v tujino je potrebno za njih organizirati razgovor. Prav tako ob povratku v domovino.
3. AIESTE in AIESEC morata postati del mednarodne dejavnosti univerze in tako tudi del učno vzgojnega procesa.

IX. Ljudska obramba in družbena samozaščita

1. Potrebno je natančno definirati vlogo študentov v obrambnih pripravah.
2. Potrebno je izdelati obrambne načrte OO ZSMS in UK ZSMS, ki morajo biti usklajeni z obrambnimi načrti VTO, VDO univerze, in drugih DPO na univerzi in v občini.
3. Potrebno je študente vključiti v CZ in NZ za primere elementarnih nesreč.
4. Vzgoji študentov na področju LO in DS je potrebno posvetiti več pozornosti.
5. V vrste teritorialne obrambe vključiti več študentov.

X. Mladinske delovne akcije

1. Prioritetna naloga je med študenti razvijati zavest do mladinskega prostovoljnega dela in jih usmerjati v MDB OK ZSMS.
2. Vse moči moramo usmeriti v popularizacijo mladinskega prostovoljnega dela.
3. Organiziranje centra MDA pri UK ZSMS in s tem tudi stalno MDB.

XI. Pokrajinski klubi

1. Potrebno je usklajevati dejavnost vseh pokrajinskih klubov.
2. Zavzeti se za takojšnjo ustanovitev kluba koroških Slovencev v Mariboru.

XII. Študentski servis

1. Posebno pozornost je potrebno posvetiti samoupravnemu organiziranju študentov, ki delajo prek servisa.

XIII. Sodelovanje UK ZSMS z drugimi organizacijami ZSMS

1. Po sprejetju programa dela UK ZSMS je potrebno vzpostaviti delovni dogovor med ZSMS na PDPS Maribor in OK ZSMS Maribor. Ločenost in povezanost dela mora temeljiti na dogovoru o realizaciji programov.
2. Program dela je potrebno uskladiti tudi z UK ZSMS Ljubljana in se dogovoriti za delovno sodelovanje.
3. Razvijati je potrebno oblike sodelovanja s pobratenimi univerzami (Ljubljana, Banjaluka, Kragujevac).

XIV. Sodelovanje z drugimi družbenopolitičnimi organizacijami

1. Potrebno je ohraniti sedanje oblike sodelovanja in dogovarjanja pri skupnem reševanju problematike med OO ZSMS in OO ZKS ter UK ZSMS in UK ZKS.
2. Potrebno je vzpostaviti dogovor o sodelovanju med OO ZSMS in OO ZSS ter UK ZSMS in organizacijo ZSS na univerzi.

POPRAVEK

V Katedri, ki je izšla 27. 10. 1980, je prišlo do neljube napake. Na prvi strani (naslovnica) je pod napisom KATEDRA pisalo, da je to prva številka Katedre v letniku XXI. Prav bi bilo, da je to sedma številka letnika XX. Za neljubo napako se opravičujemo.

Uredništvo

NOVA GENERACIJA S STARIM PROGRAMOM

Že pred volilno-programsko konferenco Univerzitetne konference zveze socialistične mladine na mariborski univerzi so se dogajale čudne (ali pa normalne) stvari. Delegati so dobivali materiale sukcesivno: nekatere nekaj dni pred konferenco, ostali pa so jih čakali na mizah. Tako je bila objektivno onemogočena razprava v osnovnih organizacijah in tako so njihovi predstavniki zastopali lastna stališča.

(Pozneje se je pokazalo, da večina delegatov niti ni takega stališča imelo in še za nameček: priznali so, da razprave v bazi tako in tako ne bi bilo, pa tudi če bi kompletne materiale dobili en mesec pred konferenco. Čudno, ali pa normalno!)

Vsi tovrsni sestanki so v glavnem nezanimivi in smo se v Katedri izogibali dolgim in dolgočasnim poročilom, pri tej konferenci pa je nujno omeniti vsaj eno stvar: to je vsesplošna nepripravljenost. Poročilo o lanskem delu (razen zamude) je bilo tako površno in resolucijsko (ne)pripravljeno, da ga delegati niso hoteli sprejeti. Po intervencijah in nepripravljenih diskusijah so delegati spremenili mišljenje, sprejeli poročilo in dali razrešnico staremu predsedstvu. Nepripravljeno je bilo tudi poročilo o delu mednarodne komisije in finančno poročilo, katerega so delegati izrecno zahtevali že na predhodni konferenci in spet se je postavilo vprašanje razrešnice. Na vso srečo je zmagal zdrav razum in prepričanje, da se je treba takšnega predsedstva čim prej rešiti. Kot nagrado za izredno uspešno delo so si člani predsedstva podelili knjižne nagrade in za vse delegate pripravili stabilizacijsko zakusko Pri treh ribnikih.

Za novega predsednika UK ZSMS je bil izvoljen Božidar Potočnik, za sekretarja pa Klavdij Novič.

In tukaj bi se poročilo o konferenci lahko končalo če . . .

Staro predsedstvo (natančneje bivši predsednik) je sestavilo (prepisal) stari program, ki ga je le-ta za novo generacijo, v svoji nevednosti sprejela. (Odpustite jim tovariši, saj ne vedo kaj delajo!) Akcijski program objavljamo v celoti in brez lektorskih korektur, da bi naše bralce seznanili z genijalnostjo mladinskih funkcionarjev, z njihovo revolucionarno-politično prakso (glej npr. program za idejno politično delo), z njihovo razredno opredelitvijo, z njihovo . . .

Zaskrbljujoče dejstvo je, da je novo predsedstvo s hvaležnostjo sprejelo tako nesramno prepisan program, hkrati pa je na eni svojih sej potrdilo tega prepisovalca za člana predsedstva republiške konference ZSMS. (Eni pač razumejo politično delo kot K (kariero) in zato drugi pravijo da je politika K)

Gotovo je, da se po takšnem programu ne more in ne sme delati. Bilo bi zelo pametno, koristno in demokratično, če bi novo predsedstvo sestavilo resen predlog programa in ga poslalo na javno obravnavo v osnovne organizacije. Edino tako sprejet program ima svoj pomen in je lahko uresničljiv. Takrat bo UK ZSMS postala tisto kar mora biti, iniciator in koordinator in ne organizacija »za sebe«.

Do naslednje konference je še skoraj cel mesec: dovolj časa, da komisija za mednarodno dejavnost končno sestavi finančno poročilo in poročilo o delu, da se pripravi predlog programa in da se v osnovnih organizacijah organizira javna razprava.

Vendar, tudi brez programa je treba početi kaj pametnega, mar ne?!

Časopis univerzitetne sodobnosti Katedra. Naslov uredništva: Ob parku 5, 62000 Maribor. Telefon: 22004. Številka žiro računa: 51800-678-81846. Izdaja univerzitetna konferenca ZSMS Maribor. Uredništvo: Zdravko Kravanja (glavni in odgovorni urednik), Ivan Soče (teorija), Iztok Jančar (likovnost), Marjan Hani (tehnični urednik), Alenka Filipančič (lektor). Sodelavci: Stojan Kravanja, Miran Podlesnik, Srečko Pirtovšek, Vladimir Gajšek, in Valter Cerne. Tajnica uredništva: Ema Jančar. Distributer: Vlado Hojnik. Izdajateljski svet: Marija Debelak, Miroslava Geč-Korošec, Miran Krajšek, Fanika Kranjc, Franc Kržan, Mojca Majerla, Lujo Polanec, Marjan Pungartnik (predsednik), Bogdan Čepič, Franci Rogelšek, Sebastian Strašek, Črtomir Stropnik, Ivan Soče, Zvone Teržan.

Katedra izhaja ob podpori UK ZSMS Maribor, kulturne skupnosti Slovenije, raziskovalne skupnosti Slovenije, izobraževalne skupnosti Slovenije in zveze skupnosti za zaposlovanje. Tisk: ČGP Mariborski tisk, Večer Tržaška 14, Maribor. Cena izvoda: 5 din. Nenaročenih slik in tekstov ne vračamo. Uradne ure vsak dan od 12. do 13. ure. Oproščeno temeljnega davka na promet po sklepu 421-1/70 z dne 22. 1. 1973.

ZA VESELO UNIVERZO

Socialistična družba z odpravljanjem razredne delitve postopno poenostavlja svojo organizacijo. Vrsta organizacijskih oblik, ki se reproducirajo z rezredno družbo, svoje središče pa imajo v politični državi, neprestano izčrpava človekove ustvarjalne potenciale, in to se kaže kot višek organiziranosti. Vendar ta višek organiziranosti ni slutnja, da je upravljanje družbe silno zamotano in težko opravilo, v kar se ponavadi skrivajo zagovorniki obstoječega stanja zoper zahteve po odpravljanju države, temveč je predvsem organizirano odvračanje množic od urejevanja družbenih zadev. V družbi obstaja kompleks vratarskih ustanov, ki omejujejo družbeno mobilnost, ustanov, ki pritisk množic kanalizirajo in blokirajo (od ,,public relations'' v ustanovah, kjer je treba pripustiti samo ,,ustrezne'' pobude, do ,,pisem bralcev'' ali ,, ,,kontakt-oddaj'' v množičnih občilih), kar v končni posledici, to je skozi vidik razrednega boja, pripelje do nemožnosti intelektualnega in političnega razvoja večinske družbene skupine.

Ta proces ima v izobraževanju posebne oblike, kaže se skozi posebna protislovja, skozi posebne ustanove in tudi posebno ,,mitologijo'' — tako imenovani akademski intelektualizem.

Blagovna proizvodnja kadrov, kakor smo se navadili imenovati množični študij, kjer se študentje odločajo za študij naključno (to je naključno seveda z vidika družbe, za posameznika so motivi izbora objektivni in nujni: nadaljevanje družinske tradicije, socialni vzpon, komercialnost poklica, posebna nagnjenja) in se potem pojavljajo v velikih množicah na tržišču delovne sile, tj. anarhični študij, ki reproducira in perpetuira razredne sheme, ni slaba uporaba dobre znanosti v nekem brezbrižnem mediju, temveč je specifičen obstoj specifičnih znanosti in znanj brez zgodovinskih temeljev. To so znanosti in znanja, ki izvirajo iz organizacijskega viška (organizacijsko-metodične znanosti in znanja, sloneča na razrednohierarhični organizaciji družbe), zato postajajo temeljna dejavnost posebnega sloja in hkrati njegova družbena zavest.

Temeljna značilnost znanja, ki ga študentje dobivajo v času takega študija, je receptualnost; študij se pojmuje kot skladiščenje in prenos znanja. Med učiteljem in študentom obstaja v osnovi razlika kompetence, asimetrija znanja. Recepti se prisvajajo skozi proces odpravljanja zmot, možnega semantičnega šuma, možnih zamenjav, s preciziranjem pojmov do neke zgradbe ,,poklicnega profila''. Najvišja točka, do katere se je tak študij lahko povzpel, je predstava sistema in tej predstavi ustreza metodologija prepoznavanja sistemov oziroma sistemska teorija. Nasploh gre za prevlado metode v najbolj pragmatičnem smislu ,,know how''. Da pri tem ni angažirana kritična sposobnost študenta, se kaže v popolni podrejenosti programu, v strahu in odporu do ,,odprtih'' postavk in ,,odprtih'' znanj in navsezadnje tudi v odporu do intelektualizacije zunaj študija.

Tako se že čutijo obrisi nove kritike oziroma novega pojmovanja kritike, ki ga ta stiska študija zahteva. V dosedanjem pomenu je to uveljavljanje strokovne moči, posedovanje kroga obrazcev za razreševanje zapletov ali izpeljavo namer, medtem ko zahtevamo z novo kritiko zlasti relativiziranje te strokovne moči, kompetence, jo razvezujemo v zgodovinski proces. Za tako kritiko je odločilno pojmovanje celote, medtem ko stara zahteva le omejeno število receptov za neomejeno uporabo. To čuti znanost sama, in sicer v banalizaciji vprašanja na ,,kapaciteto možganov'', ki bojda niso sposobni zajeti vsega dogajanja in se zato odločajo za specializacijo. Znanje celote je historično znanje, kritično znanje v pomenu, da se postvarele oblike zavesti vrnejo v svoj tok nastajanja, kar sovpada z redukcijo nepotrebnih znanj.

V pedagoškem procesu se delo organizira hierarhično, kar v temelju odpravlja možnost študentske kritike. Le-ta se je omejila na nedolžno ,,ocenjevanje'', kasneje pa še na bolj neobvezno pripominjanje. Težnje k opuščanju študentske samouprave, kar se kaže v določenem avtomatizmu ustanov študentskega samoupravljanja, kažejo, da ne gre le za blokiranje študenta v učnem procesu, temveč tudi za blokiranje v oblikovanju njegove politične zavesti in oddaljevanju od političnega razreševanja nasprotij na univerzi.

Družbena delitev dela postavlja med študenta in učitelja skoraj antagonistično nasprotje. Ta odnos pa se oblikuje v prepletanju s splošnimi družbenimi težnjami, kar pomeni, da obstaja na razponu od pomiritve in koalicije do najostrejšega spopada, ko je učitelj samo še predstavnik čiste avtoritarne strukture, države, in ta spopad se dostikrat v čisti obliki pojavlja z izpitnim položajem. Glede na razhajanja, ki so med inteligenco in vladajočimi sloji v razredni družbi pogosta, to pa se v tradicionalni univerzi kaže kot avtonomija univerze in akademizem, je odnos med študentom in učiteljem večinoma zavit v generacijski spopad, ki je prav tako svojska ustanova akademizma. Kadar odpravimo osnovo razrednega razlikovanja, se začne tudi učitelj kazati vse bolj kot družbena figura in vse manj kot državna, učiteljska. S tem se začne študij ukinjati kot specifična in avtonomna oblika, to je kot šola, težišče se prenaša na delo. Tu pa dosedanjo strokovnost začenja izrinjati zahteva, da se študij spremeni v ,,celoto materialnih in organizacijskih pogojev, ki bi morali omogočiti delavcu intelektualni in profesionalni razvoj z reševanjem problemov, ki izhajajo iz dela''. (Gilli)

Usmerjeno izobraževanje mora odpraviti ,,rez'', ki se pojavlja s prehodom od srednje šole na univerzo. Z njim začnejo propadati univezalna znanja, celovitost izobrazbe, ki šele omogoča kritično usmeritev, z njim se začenja rast strokovnjaka v smeri omejevanja na nekaj loperacij znotraj družbene in tehnične delitve dela. Privilegij umskega dela povzroča, da se študentje dostikrat že v času študija začenjajo obnašati kot buržuji, kot vladajoči sloj, kot specialisti za družbeno organiziranje, kot postavka, ki se od baze po hierarhiji približuje vrhu. Težava je v tem, da jih pri tem podpirajo ugotovitve ,,znanstvene'' organizacije družbe in dela.

Marjan Pungartnik

Pravljica o puntskih

UVOD

V Teleksu št. 42 je časnikarka Mija Repovž razglasila ,,preverjeno'' umazanijo v ljubljanskih študentskih domovih. Gotovo bi nam zamerila, če bi ji dokazali nekaj polresnic v njenih ,,preverjenih'' besedah in se vpikovali v njeno površinsko poznavanje problematike. Tudi ne bomo govorili, da tako hudo vendarle ni, da se res tu in tam najde neurejena luknja in da je to le izjema. Da bi odkrili, kakšno razredno opredeljeno vlogo igra omenjena časnikarka, se ne bomo mogli zadovoljiti z argumenti njene eventualne družinske ljubečnosti in moralne čistosti, ki je vrhu vsega vsaj malomeščanska, če že ne velikoburžoazna. Da Teleks prebirajo tudi delavci, je dejstvo, iz katerega omenjeni članek izhaja, saj je objektivno v prvi vrsti namenjen prav delavcem: poglejte kakšni ,,packi'' so ti študentje, ki še svoje sobice ne morejo pospraviti; poglejte kako ravnajo z družbeno lastnino in z delavskim denarjem, ki ga ,,brezplačno'' dobivajo v obliki štipendij. Kar raznesti hoče to Mijo Repovž od vzklika: Poglejte delavci, za kakšne umazance gre vaš denar! Takšno je ,,vzdušje'' njenega ,,preverjenega'' članka, čeprav se bo sama sklicevala na to, da teh besed ni nikjer uporabila. Ne gre za besede, tu gre za veliko več, časnikarka: gre za to, čigave interese dejansko zastopaš.

Z vzdušjem v članku se resda prilizuje proletariatu in mu ,,pomaga odkrivati'' tiste, ki z njegovim denarjem (delom) ,,grdo ravnajo''. A resnica je drugačna in zahteva malo več prostora za osvetlitev odnosa med delavci (proletariatom) in študenti.

I.

Najprej je treba razbiti pojmovanje, da študentska populacija predstavlja neko ,,izvenrazredno'' družbeno tvorbo, da se mimo proletarskega revolucioniranja vključuje v družbene procese kot protestniška, kvazirevolucionarna ali kot skupina političnih skrajnežev, da bi tako lahko zagovarjala svoje ozke skupinske interese. Razbiti je treba takšen pogled, ki tej skupini pripisuje neko politično enotnost (ali bolje: mesto v revolucionarni preobrazbi družbe) samo zaradi tega, ker jo ,,združuje'' statistični indikator vključenosti v izobraževalni proces na določeni stopnji. Študent je abstraktna beseda, ki postane resnična šele takrat, ko je napolnjena z individuumom. Zaradi tega razredni boj ne poteka v ,,ostali'' družbi mimo študentske populacije, ampak tudi to populacijo fundamentalno preseka in jo tako popolnoma integrira v globalni boj za osvoboditev družbe same. Študentje objektivno stojimo v vrstah skupaj s proletariatom, prav tako objektivno pa nekateri študentje stojijo na nasprotni strani. To povezavo in enotnost z delavskim razredom poskušamo zadnja leta v Tribuni dokazovati in uresničevati na najrazličnejših področjih. Tu jo bomo poskusili prikazati glede na razmere, v katerih se nahajamo in ki opredeljujejo našo eksistenco. To pa zaradi tega, ker v uvodu omenjeni članek poskuša to enotnost negirati in jo razbiti na najbolj podli način. Hoče namreč doseči to, da bi delavce oborožil z nekakšnim argumentom zoper to enotnost, vendar je takoj jasno, da gre za meglen argument brez prave vsebine.

Dejanske razmere takšne argumentacije ne dopuščajo, saj bomo kmalu videli kako prekleto podobne so razmere pri delavcih (proletariatu), le da tega omenjena časnikarka noče videti. Engels bi danes lahko ponovno zapisal (Engelsove besede si bomo sposodili še večkrat, ne da bi dokazali aktualnost besed ampak aktualnost razmer, ki jih je sam spoznaval): ,,Njih, ki se čutijo kot mogočni, narod predstavljajoči razred, je sram pred očmi sveta razgaliti bolečo rano Anglije. Nočejo priznati, da je delavstvo v revščini, ker bi sami kot posedujoči razred morali pred vestjo nositi odgovornost za to revščino.''

Ekonomska kriza blagovnega gospodarstva vedno krepi razredno zavest proletariata, ta zavest pa se poskuša dušiti in premagovati z najrazličnejšimi sredstvi od direktnega onemogočanja organiziranosti proletariata, dušenja njegovih protestov pred ostalimi razrednimi zavezniki ali celo pred delavci sosednje tovarne pa vse do ustvarjanja umetnega razkola v delavskem razredu samem. Na tak umetni razkol gotovo lahko usmeri Teleksov članek, ki hoče spreti ,,študente'' in delavce (proletariat), saj jim ponuja ,,preverjene'' (v meščanski terminologiji to pomeni ,,objektivne'') informacije. Tak namen se je pokazal že tudi v odmevih na ta članek (primer FSPN, ki se ga bomo lotili).

II.

Na udaru je stanovanjsko vprašanje, vendar ne le študentov; delavcev (proletariata) in dela študentov. Mija Repovž v Teleksu ne izhaja iz dejstva, da je čistoča za najnižje plasti proletariata nedosegljiva dobrina, ker tako daleč ne nese njena možganska guba. Če bi to vedela, bi ,,preverjenih'' besed ne pisala.

Odgovora na vprašanje, zakaj so študentske sobe nehigienske, sta lahko samo dva. Odpravimo najprej prvega: med študenti vegetira nekaj parazitov, ki namesto študiranja edino žurirajo in jim tako študentska soba predstavlja zgolj sredstvo za realizacijo tega. Jasno je, da je takšna soba podobna oni, ki jo Teleks povzdiguje v splošnost, torej kakor da bi bile vse takšne. Ni pa jasno, kako so ti ,,študentje'' prišli v študentski dom in na čigav račun živijo. Beda, ki se navzven kaže v ,,nečistosti'' sobe, je v resnici beda lumpenproletariata, natančneje študentskega lumpenproletariata. O tem ne gre izgubljati besed, tu so potrebna dejanja.

Drugi odgovor je povsem drugačen: materialne razmere enega dela študentov so takšne, da drugačnega stanja ne dopuščajo. (Ne-razredna) štipendijska politika socialne razlike med študenti ohranja in tudi povečuje, namesto da bi jih odpravljala. Kadrovske štipendije in ,,družinske'' ali ,,sorodstvene'' poti do njih so za to osnovni argument. Študentje, ki izhajajo iz materialno šibke družinske sredine, so prisiljeni poiskati dodaten vir denarja za ohranjanje eksistence. Tisoče in stotisoče opravljenih ur v enem študijskem letu preko Študentskega servisa to jasno potrjuje. Jasno je, da ta množica ne dela iz veselja do ustvarjanja ali iz naravnega nagona. ,,Dela zaradi denarja, zaradi neke reči, ki s samim delom nima nič opraviti. Dela, ker mora, in dela vrh tega še tako dolgo in tako nepretrgoma enolično, da mu mora delo že samo zaradi tega postati muka. Delitev dela je pa sploh še pomnožila tiste učinke prisilnega dela, ki človeka poživinijo.''

Po takem delovnem dnevu, ki je študentu omogočil materialno eksistenco, pa ga čakajo še študijske obveznosti. Tradicionalni način podajanja znanosti na naših fakultetah študentu jemlje velik del časa, ko zahteva njegovo fizično prisotnost na vseh potrebnih in nepotrebnih vajah, seminarjih, predavanjih itd. Prištejmo še čas, ki ga porabi za delo, tisto delo zaradi denarja, in čas, ki je potreben za študij. Kaj ostane? Gotovo še daleč ne toliko, kot časnikarki Teleksa, ki lahko kadarkoli zabrni s sesalcem ali si ob povsem prostih popoldnevih daje opravka z loščenjem parketa (predlagamo da več časa raje porabi za čiščenje drugačne vrste). ,,Učinki prisilnega dela, ki človeka poživinijo'' k temu le še dodajo novo dimenzijo.

In kako drugače je z delavci (proletariatom)? Pogosto naprezanje za denarjem, ki ohranja eksistenco, učinki prisilnega dela. Povsem enako. Ekonomska kriza in sredstva, s katerimi se ta kriza rešuje, pripomorejo, da se del proletariata, ki za svojo delovno silo dobiva le adekvatni del svoji biološki eksistenci, stalno povečuje in da se ohranja klasična kapitalistična bojazen in nesigurnost pred jutrišnjim dnem. Stalni pritisk in zahteve po večji produktivnosti ob hkratnem kratenju sredstev samo še podaljšujejo krake teh škarij.

Časnikarka se ,,ni spomnila'', da so študentskim domovom podobni samski domovi delavcev, in to ne po naključju. Ni slučajno v obeh primerih odmerjeno samo dva metra v dolžino in meter v širino za posteljo in nesramno malo za ostale stvari. Tudi ni slučajno, da se oboji domovi gradijo izredno počasi in da jih je zmeraj premalo in da praviloma nimajo nobenega spremljajočega objekta, razen v najboljšem primeru menzo, kar kaže res na to, da se takšna delovna sila reducira na biološki minimum. Kakor da nočemo graditi delavca kot celovite osebnosti? In še je podobnosti. ,,Skopušnost pri prvotni zidavi, zanemarjanje vseh vrst popravil, neprestano hitro menjavanje najemnikov in poleg tega še opustošenja . . .'' Opustošenja lastnine, čeprav družbene, ne gre jemati za moralno izprijenost. ,,Vse je zelo lepo in zveni buržuju prav prijetno na uho, če govorimo o ,,svetosti lastnine'', ampak za tistega, ki nima nobene lastnine, se svetost lastnine sama ob sebi neha.''

Še bolj zreducirani na vir izkoriščanja so tisti, ki so jim vrata študentskih in samskih domov zaprta, mislim, tiste, ki zasedajo privatna podnajemniška stanovanja. Da tu ni razlike med študenti in delavci, je jasno že na samem začetku, saj vemo, s kakšnim ciljem se stanovanja oddajajo. Pri tem tržne zakonitosti omogočajo, da se v praksi uresničuje načelo: ,,Nobena koliba ni tako slaba, da se ne bi našel revež, ki ne more plačati boljše.'' Blagovna proizvodnja in zakonitosti kapitala zahtevajo nakopičenost prebivalstva, tj. splošno koncentracijo in centralizacijo. Podobne zanitosti veljajo za izobraževalni proces, ki še posebej na višji in visoki stopnji šolanja koncentrira študentsko populacijo. Sovpadanje industrijskih in izobraževalnih centrov pomeni podvojen pritisk povpraševanja po stanovanjih, kar ne le matematično draži stanovanja, ampak omogoča prehod na oddajanje najmanj kvalitetnih lukenj – od garaž do kleti in celo drvarnic. Stanovanjski rentniki so tako elementarni kapitalisti. Njihova osebna lastnina pač ima veliko menjalno, a majhno uporabno vrednost. To pa omogoča ustvarjanje ekstraprofita, ki ga ti nekontrolirano spravljajo v svoje žepe. Posebni pogoji oddajanja so prav tako posledica delovanja zakona ponudbe in povpraševanja. Na tem trgu pa se kot povpraševalci poleg delavcev pojavljajo samo še študentje kot enotna skupina najemnikov. Ni potrebno torej dokazovati, koga prizadene koncentracija in komu pomaga.

Potencialne najemnike druži enotna karakteristika, ki jo parafrazirano lahko izrazimo: ,,Če je tako srečen, da dobi sobo, to se pravi, če mu buržoazija izkaže milost, da se hoče od njega obogatiti, je deležen luknje, ki komaj zadostuje, da mu drži vkup telo in dušo.'' Višina najemnine zaradi takšnih objektivnih razmer ne more biti realna. Bolj realno je vprašanje, kdo lahko stanovanja oddaja in kako je prišel do njih. Nikogar od nas ni potrebno prepričevati, da si je nekdo ,,z lastnim znojem'' zgradil po dve nekajstanovanjski hiši in poleg vseh buržoaznih pritiklin (visokokubični avtomobili za ženo in podmladek, pa jahtice, vikendi itd.) še živel razkošno življenje. Ta je kradel, javno kradel (ali pa nakradeno podedoval!)! Objektivne razmere danes dopuščajo prevelike razlike, ki na eni strani pomenijo pehanje za streho nad glavo, na drugi pa buržoazno razsipnost. Socialne razlike dosegajo strašna razmerja, tako da same po sebi silijo v ekspropriacijo ekspropriatorjev. Stanovanjsko vprašanje je tisto področje, kjer se ta vprašanja najbolj odkrito postavljajo in morajo postavljati.

Zaenkrat puščamo ob strani vprašanja praznih stanovanj oz. prevelikih stanovanj tistih, ki jim le-teh niti ni potrebno oddajati. Kajti pravljice o prelepem svetu razkošnih vil postajajo resničnost svinjsko krivičnega sveta.

Podnajemniška razmerja oropajo človeka vsake osebnosti in to ropanje se kaže v posebnih pogojih oddajanja. Soba kjer ,,gazda'' prepove sleherne obiske, predpostavlja in zahteva kastriranega posameznika, ki bo ob prvem mraku pridno legal v posteljo; izogibanje sprejemanju parov kaže na deviantno pojmovanje vloge družine. Ne daj bog, da bi kdo iskal stanovanje poleg sebe še za otroka! Stanovanjski rentniki tako v precejšnjem številu primerov predstavljajo učinkovit institut za načrtovanje družine, ki pa izhaja iz povsem zgrešenih predpostavk. Devizna predplačila in predplačila sploh pa povsem ustrezajo kurbirski naturi plačevanj vnaprej in omogočajo, da se stalno povečuje fond sob za oddajanje. Tako npr. danes predplačili za dve garsonjeri za nekaj let že zadostujeta rentniku za nakup tretje garsonjere, ki bo ponovno vrgla nekaj predplačila in se bo zanjo izdan kapital ponovno vrnil v nekaj (3–5) letih. Po tem času bodo vse tri prinašale čisti dobiček, s katerim bo mogoče kupiti četrto: ni kaj, zakon razširjene reprodukcije bogatenja oderuhov dobro deluje!

Nasilne vselitve obstoječe ,,javno mnenje'' obravnava kot tatvine, delovanja zakona ponudbe in povpraševanja. Na tem trgu pa se kot povpraševalci poleg delavcev vrednosti lastniku. Nič pa ne pove o prekrških, ki so pred tem pripeljali do takšnega položaja, Gonja zoper nasilne vselitve v vseh množičnih medijih je psihološko preračunana in računa na zakonodajo, ki razpolaga s prisilo. Ne opravičujemo nasilnih vselitev, ker jasno vemo, da s to metodo ni mogoče niti začeti reševati stanovanjskih problemov, kaj šele kaj rešiti. Z vso ostrino pa se je potrebno boriti zoper razmere, katerih posledica so nasilne vselitve.

Časnikarki Teleksa Miji Repovž je treba povedati, da te obstoječe razmere uklepajo tako delavce kot del študentov in jih objektivno silijo boriti se za iste cilje. Rešitve pa ni mogoče iskati v vsakotedenskem loščenju parketa in rednem pomivanju posode, saj vzroki ne tičijo tam. Kako naivno je bilo torej vse skupaj zastavljeno, nam je jasno po nekaj splošnih ugotovitvah. Nasprotno pa druga stran ,,s svojega stališča ne more videti niti dejstev, kaj šele posledice. Samo temu se je čuditi, da razredni predsodki in v glavo vcepljena, vnaprej izdelana mnenja lahko cel razred ljudi udarijo s tako visoko, rekel bi, blazno stopnjo slepote.''

Franc Milošič

Tekst smo povzeli iz študentskega lista TRIBUNA, letnik XXX, številka 2.

DIALOGI 7-8-9

Sedma, osma in deveta številka Dialogov, ,,mesečnika za vprašanja kulturnega in javnega življenja'' so izšle v enem zvezku po daljši pavzi in nestrpnem pričakovanju. Za zamudo je poskrbela tiskarna, ki ji je bilo sto petdeset strani prevelik zalogaj, kar kaže na probleme, s katerimi se Večerova tiskarna srečuje. V splošni revialni stiski tudi take stvari predstavljajo resne prepreke. Revija namreč ostaja revija (Pregled, ocena, obzornik, časopis, tudi obhod, mimohod, pregled čet, tudi prikazovanje modnih novosti, tudi razkošna igra ali film s petjem in baletom — to zadnje je najverjetnejše. Dialogi kot poplesavajoče in pojoče razkošje, za kar se lahko nedvomno zahvalimo založniku, ta pa je — založba Obzorja iz Maribora.) s kontinuiranim izhajanjem in sodobnostjo, t. j. s sovpadanjem s časom.

Dialogi torej so. Ni treba poudarjati, da se je z njimi nekaj prekucnilo: oprema je nova, lepša, sodobnejša, tudi notranja ureditev je nedvomen napredek, bolj revialna je, čeprav recimo ni kazála, kar je fina poteza in gre lahko v nos le dlakocepcem. V obsegu trojne številke bi lahko zadostila potrebo po reviji. Nov je tudi uredniški odbor, v katerem so: Andrej Brvar, Vladimir Gajšek, Niko Kolar, Ernest Ružič, Janez Švajncer (leposlovje), France Forstnerič, Marjan Pungartnik, Franc Šrimpf (esejistika, literarna kritika), Metka Čepič, Franc Friškovec, Zinka Kolarič, Andrej Logar, Lojze Penič (družboslovje), Davorin Kračun, Majda Struc, Dušan Zbašnik (ekonomksa misel), Meta Gaberšek-Prosenc, Breda Ilich-Klančnik, Milojka Kline, Slavko Koroš (likovna umetnost), Manica Špendal (glasba), Tone Partljič, Vili Vuk (gledališče, film), Dane Debič, Žare Rojc (aktualna družbenopolitična problematika), pri tehničnem urejanju pa se pozna odločna roka Brede Varl. To je bil obhod, mimohod, pregled čet, defile pogumnih, glede na prekuc ljudi v uredništvu bi jih lahko imenovali kar prekucniki. Zlasti je viden prekuc v vsebini.

Tu pa smo že pri reviji kot prikazovanju modnih novosti. Uredniški uvod pojasnjuje spremembo pri reviji, le-ta je pred časom še razburjala ljudi, ker so s potrebo po spremembi nekateri (smo že pozabili, kdo je to bil, vsekakor pa ni pomembno) razumeli, da gre za vse kaj drugega, samo za saniranje revije ne. Izpostavljene so nekatere točke iz koncepta. Pri razpravi o visokem šolstvu, kot smo se tej šoli, ki se v Mariboru imenuje tudi univerza, navadili reči, rektor MU Dali Đonlagić govori o razvoju visokega šolstva in o njegovih pomanjkljivostih, Sergej Kraigher pa že začenja tako tehtno, da je njegov prispevek vredno prebrati: ,,Osnovni problem bodočega razvoja visokega šolstva vidim v njegovi samoupravni organiziranosti.'' Iz nadaljevanja je razvidno, da ne gre zgolj za ,,demokratično formulo'', temveč da mora univerza jasneje definirati svoje smotre in upravičiti svoj nastanek. France Forstnerič za njim objavlja sedem pesmi, od katerih se zlasti tista z naslovom ,,Na tleh živim'' fino bere in je v njej veliko fine pesniške obsedenosti. Branko Gradišnik je napisal kratko prozo RIPLAKIŠ, ki je ,,nekaj, česar ni na svetu'' — in ki pade v glavo takrat, ko si faktično in nepreklicno zajeban. Denis Poniž dodaja s šestimi pesmimi v zakladnico erotske lirike nekaj biserčkov: ,,človek je žival, srečko kosovel je zgodovina, zdaj pleše kan-kan z antonom ocvirkom. vsa komparativa je na onem svetu. ti moj liz nebeški.'' Nekje med kroniko in ironijo, v katero se slovenski pesniki skoraj morajo zateči, da jih ne bi imeli za neresne. Marjan Pungartnik objavlja trinajst pesmi. Samo Simčič bi ob njih znorel, toda o okusih tukaj ne razpravljamo, mar ne! Emil Filipčič se zeza na račun zgodovinskega romana, ker pač rad tava zunaj stvari in zunaj določljivosti. Le na 423. strani me je strašno zabolelo: ,,zleknil'' piše. Marjan Roženc Objavlja Dva Eseja, Ki Sta Naslovljena Vsak Po Svoje: Prvi Je ,,Aktivizem In Tehnika'' In Drugi ,,Duhovnost''. Velike Začetnice So Znak Globokega Spoštovanja, Kajti Tu Se Ne Kritizira. Nada Šumi objavlja razpravo o slovenskem odrskem jeziku, za njo pa Drago Jančar objavlja prvi del ,,ljudske groteske za televizijo'' z naslovom ,,Nenavadni dogodki v Kotu ali morebitna vrnitev in ponovno izginotje Jožeta Dremlja''. Po prvem delu, toliko lahko za zdaj rečem, kaže, da gre za tematizacijo tipične slovenske klavstrofobije, ko se na malem prostoru znajdejo tako silne stvari, kot je svetovna zgodovina. Tudi atmosfera je značilna. Ljudje sporočajo in najbolj prizadetih se sporočila ne prijemljejo. Vsekakor osnovna atmosfera groteske. Drago Bajt je prevedel pesmi Petra Gudelja, takoj za njim pa objavlja Manca Košir poglavje iz svoje magistrske naloge: ,,Osnovne postavke materialistične teorije kulture.'' Mednaslovi so: Človek in njegovo bistvo, Živo delo — ogenj dela, Produkcija, Človekove potrebe, Opredelitev kulture, Izvor meščanskih teorij kulture. Vse štima, ključ gre v ključavnico, teoretičnega žara (če smemo uporabiti tako idealistično formulacijo) pa ni, tovarišica Koširjeva! Slavo Šerc je odčital koordinate Matjaža Kmecla v slovenski literarni tradiciji. Metodološko opozorilo in tudi odločen ugovor: Kaj je Kmecl kot forma (brez vsebine) in kaj je Kmecl kot vsebina brez forme? Ga je treba res takole fentat, iz kože dat in v klobase spravit? Matjaž Mulej piše novo ekonomsko-komercialno geografijo: referat z naslovom ,,Od predindustrijske družbe do družbenega samoupravljanja v Jugoslaviji'' je imel v mesecu maju 1980 na treh univerzah na Kitajskem. S stališča naše stvarnosti so naslonila Mulejevega prikaza zavladala nad tistim, kar je hotel povedati. Oziroma: samoupravljanja ne moremo prikazati s tradicionalnimi pojmi (kot zanikanje, vzemimo ,,državnega centralizma, monopolizma, liberalizma itd.), ampak lahko ti pojavi zgubijo svoje zgodovinsko opravičilo v samoupravljanju. En sam zgodovinski problem je tu več vreden kot tisoč razlag. Dušan Zbašnik piše o koreninah mednarodnega gibanja kapitala. Tone Partljič piše o Wudlerjevi drami Perpettum mobile, kar bi moralo biti objavljeno (glede na uvodni stavek) po zapisu o Poniževem ,,Spolnem življenju grofa Franja Tahija''. Aleksij Pregarc zgoščeno predstavlja tržaške gledališke dohodke v sezoni 79/80, tako da **zdaj vemo.** Janezu Rotarju se iz pete številke nadaljuje razprava o tradiciji modernizmov v srbski književnosti in Vasku Popi. Na anketo Dialogov o slovenskem revialnem tisku odgovarjajo Bruno Hartman, ki svari pred regionalnostjo, Marjan Kolar, ki zahteva od revij večjo udeležbo v družbenem življenju, Vekoslav Grmič, ki naglaša predvsem (kot zanimiv vidik) pogovor z ,,drugače mislečimi'', in Tine Velikonja, ki vzklika: ,,V to našo zaspanost vnesti več radožívosti...'' Sledi zapis Mete Gaberšek-Prosenc ,,Ob jubilejni razstavi Junij '80 v Jakopičevem paviljonu'' — s štirimi reprodukcijami, Vili Vuk piše o letošnjem Pulju, Janko Messner pa na koncu nekaj pikrih verzov na račun tistih, ki to zaslužijo, in tako se trojna številka končuje.

Je nekaj več tiskarskih napak, kot bi bilo treba, korektorju torej ni treba plačati honorarja.

In na koncu sklep? Nedvomno!

MP

VASKO POPA

IZDIRANJE ŽEBLJEV

Nekdo naj bo žebelj drug klešče
Ostali pa so mojstri

In klešče zgrabijo žebelj za glavo
Z rokami ga z zobmi ga zgrabijo

In vlečejo ga vlečejo
Izdirajo iz tal

Navadno mu samo glavo odtrgajo
Težko izdreti je žebelj iz tal

Tedaj pa mojstri pravijo
Klešče so pokvarjene
Čeljusti jim odpro polomijo jim roke
In vržejo jih skozi okno

Nekdo drugo bo zdaj žebelj
Nekdo drug bo klešče
Ostali pa so mojstri

LOV

Brez trkanja vstopi nekdo
Vstopi nekomu skoz eno uho
In pride ven skoz drugo

S korakom vžigalice vstopi
S korakom prižgane vžigalice
Glavo mu od znotraj prepleše

Glavni je

Brez trkanja vstopi nekdo
Vstopi nekomu skoz eno uho
In ne pride ven skoz drugo

Pečen je

ZAPELJEVANJE

Nekdo ljubkuje nogo stola
Vse dokler se stol ne zgane
In z nogo da mu sladko znamenje

Drug spet ključavnico poljublja
Poljublja jo pa še kako poljublja
Vse dokler ključavnica poljuba mu ne vrne

Tretji se drži ob strani
Bulji v to dvojico
In vrti glavo vrti

Vse dokler mu glava ne odpade

ŠTIPENDIJSKA POLITIKA

Na zborih delavcev so sprejemali samoupravni sporazum o štipendiranju, ki pomeni uresničitev načel družbenega dogovora o štipendiranju, ki je bil sprejet 14. aprila 1980. V tem novem samoupravnem sporazumu so predlagane nekatere spremembe. Te so takšne, da omogočajo primernejšo stimulacijo štipendistom z deficitarnih področij ter štipendistom z boljšim učnim uspehom.

Po predlagani točkovni lestvici (zu kadrovske štipendije) je za učni uspeh predvideno večje število točk za vse kategorije (od 400 do 1080 točk; dosedanja lestvica obsega točke od 350 do 850). Torej se razmerja med posamezniki kategorijami po učnem uspehu pri štipendistih povečujejo tako, da je boljši učni uspeh bolje stimuliran kot doslej. Sedanji predlog ne vsebuje več kriterija, po katerem je štipendist, ki je pravočasno opravil vse študijske obveznosti, dobil še dodatnih 100 do 250 točk. Takšna stimulacija sedaj ni več potrebna, ker je po spremenjenem učnem režimu sprotnost študija takó ali tako pogoj za vpis v višji letnik. V sedanjem predlogu tudi ni več zajeta možnost, da bi štipenditorji v manj razvitih občinah povečevali kadrovske štipendije za 200 točk. Predviden pa je prav takšen dodatek za tiste poklice, v katerih kadrov izrazito primanjkuje. Predlog tudi določa, da bo v prvih letnikih kadrovska štipendija za vse enotna (za učence 480, za študente pa 650 točk). Študentu, ki bo predčasno končal študij, se bo izplačala štipendija kot enkratna nagrada za ves čas, kot bi mu pripadla po pogodbi. Pri kadrovskih štipendijah je uveden cenzus za 85 % povprečnega mesečnega osebnega dohodka v SR Sloveniji v preteklem letu.

Pri štipendiranju iz združenih sredstev bodo upoštevani življenjski stroški glede na različne pogoje šolanja:

— osnovna štipendija za učence in študente, ki se šolajo v kraju stalnega prebivališča in bivajo doma, sme za učence dosegati 25 %, za študente pa 30 % povprečnega mesečnega neto osebnega dohodka v Sloveniji v preteklem letu;

— osnovna štipendija z dodatkom za povečane stroške za čas šolanja zunaj kraja stalnega prebivališča sme z dodatkom do 25 % povprečnega neto osebnega dohodka za učence znašati največ 50 %, za študente pa največ 55 % povprečnega osebnega dohodka. Štipendisti, ki se vozijo v šolo, pa so upravičeni do dodatka k osnovni štipendiji za stroške prevoza, ki presegajo 3 % povprečnega osebnega dohodka. Stroški lokalnega prevoza v kraju šolanja niso upoštevani. Za štipendijo iz združenih sredstev lahko zaprosi tisti, pri katerem dohodek na družinskega člana ne presega 55 % povprečnega osebnega dohodka. Tukaj je tudi dodatek za prav dober in odličen uspeh, ki ni odvisen od konkretne višine štipendije. Pri podeljevanju kadrovskih štipendij imajo prednost tisti prosilci, ki so prejemali štipendije iz združenih sredstev. Prosilec dobi štipendijo iz združenih sredstev le v primeru, če mu na predhodno prošnjo OZD kadrovska štipendija ni dodeljena.

V tem pregledu ugotovimo, da gre predvsem za novosti tudi v smislu večje stimulacije učencev, študentov za boljše učne uspehe. Torej gre za načelo ,,nagrajevanje po delu''. Vendar imam tukaj neke pomisleke. Pozabljamo namreč, da so življenjski stroški (če zanemarimo vpliv neenakega socialnega standarda študentov) enaki tako za odličnjake kot za povprečne ali manj uspešne študente. Po novem kriteriju točkovanja bodo boljši učenci dobivali višje štipendije v primerjavi s slabšimi študenti kot doslej. Zaradi tega si bodo slednji prisiljeni iskati denar drugje — večinoma z lastnim delom prek študentskih servisov (kar se dogaja tudi sedaj), s čimer pa bodo ponovno manjkali naj predavanjih, vajah, pač v pedagoškem procesu, ker bodo namesto v šolo šli delat. Takšen študent je potemtakem v zaprtem krogu: slab študij — delo, iz katerega zaradi slabšega začetka in ostalih negativnih vplivov ne more, če nima resničnega interesa in volje za študij. Opazimo negativen vpliv potrošniške družbe z večanjem lastne materialne baze študentov, ki občasno, več ali manj, delajo. Po drugi strani pa odličnjaki ali študenti, ki se nagibajo k boljšim učnim rezultatom, porabijo večino časa za študij. Med drugim tudi zato, da bi dobili višje štipendije. Te študente zanima samo študij, torej tisto, kar študirajo. Za ostale stvari družbenega življenja se ne brigajo oziroma nimajo časa. Mislim predvsem na obštudijske dejavnosti. Gre predvsem za vprašanje celovite osebnosti. Imamo pa tudi študente, ki so na obštudijskem prizorišču tako aktivni, da trpi študij. Govorim o kontrastih, skrajnostih. Ne vem, koliko se splača spodbujati takšne in podobne skrajnosti. Samo v primeru, ko ima celotna družba in ti posamezniki od tega korist. Torej bi se bilo treba odločiti za neko celovitejšo sednjo pot.

Sem za stimulacijo štipendistov za boljši in hitrejši študij, vendar pa naj bi bile razlike na točkovni lestvici manjše. Povprečnim študentom bi ustrezale povprečne štipendije, nadpovprečnim pa naj bi dajali nekoliko več. Pač toliko, kolikor bi vzeli slabšim študentom.

Znano je, da se vrednost točke določi na začetku koledarskega leta. Znano pa je tudi, da dobi študent povišek štipendije zaradi povišanja vrednosti točke do pol leta kasneje. Tu gre za večje denarne mase, ki so namensko določene za štipendije, vendar pa se v tistem času pridno obračajo za druge namene. Da ne govorim, da se na začetku leta cene ponavadi precej dvignejo, in tako študent dobi dejansko manj, kot bi moral dobiti. Torej, takoj, ko se zviša vrednost točke, mora biti povišana štipendija že na razpolago študentu ali učencu.

Večinoma govorim o učnem uspehu, ki vrednoti višino kadrovske štipendije. Takšne štipendije, kot so sedaj, so seveda prenizke za neko normalno življenje študenta, ki se preživlja sam. Štipendije iz raznih skladov (Titov, Kidričev, Kraigherjev) so seveda izjeme.

Višina štipendij se je od lani do letos povečala za 25 %, življenjski stroški pa so porasli za več kot toliko in bodo še rasli. Nazadnje so izračunali višino štipendije glede na realne življenjske stroške študenta okoli leta 1970. Od tedaj pa so se štipendije višale le procentualno, kar je le najenostavnejši administrativni ukrep. Prišlo je do razkoraka med višino štipendij in študentskimi realnimi življenjskimi potrebami. Čimprej bi morali napraviti analizo, s katero bi ugotovili ta razkorak, da bi lahko zvišali štipendije do te mere, da bi razkorak zmanjšali na minimum.

Stojan Kravanja

BORŠTNIKIADA '80

Letošnje Borštnikovo srečanje se je začelo brez pravega pompa in razburjenj, če seveda v to ne štejemo eno- (ali več-) mesečno agonijo zgradbe mariborskega gledališča, ki so jo naši vrli gradbeniki zasilno sanirali šele dan pred pričetkom te vseslovenske kulturne prireditve. Javnost ni bila skorajda o ničemer informirana (razen, spet, o saniranju častitljivega objekta), do zadnjega trenutka so čakali z objavo imen nastopajočih, grozo vzbujajoči tribarvni —rdeče-belo-pavi) plakati z luknjo na sredini, iz katere gleda podobica Ingacija Borštnika, ki me (samo na tem plakatu) spominja na dedka Mraza (dedek Mraz, prinesi mi boljše predstave, kot so bile letošnje . . .), so bili prav tako razobešeni šele zadnji trenutek, izostal pa je tudi (tako kot lani) na Borštnikovo srečanje značilen in atraktiven ognjemet (vsa leta do predlani je ognjemet namreč bil; videti je, da so se odgovorni zbali za svoje ognje neodporno gledališče). Organizatorji so najbrž imeli vzrok za zavlačevanje, saj do zdanjega trenutka niso vedeli, če bo zgradba mariborskega gledališča pripravljena za prireditev. V to, kdo je za takšno stanje in nervozo kriv (ali uprava SNG Maribor, ki je mogoče prepozno zahtevala sanacijo, ali delavci na gradibščU nove gledališke stavbe — kdaj bo le zgrajena? — ki so mogoče razmajali temelje stare zgradbe, ali gradbeni projektanti, ki so predolgo delali projekt za sanacijo), se ne bi spuščal. Po Mariboru se je govorilo, da naj bi prireditev (bog ne daj) prestavili v (bog ne daj) Ljubljano, (kot, da Ljubljana nima že dovolj kulturnih prireditev), da se je (že) zrušil strop in še kaj. Na vso srečo so bile to samo govorice (ali res?), ki jim ni skorajda nihče verjel.

Borštnikovo srečanje '80 je torej kljub vsem zgodam in nezgodam odprlo vrata. Kultura se je spet »približala« narodu, še posebej po stopetdesetdinarskih vstopnicah. Si lahko predstavljate KV delavca katerekoli mariborske ali slovenske fabrike, ki bi si prišel, v smokingu ali brez njega, ogledat vse tekmovalne predstave? To bi bila iluzija (in je tudi bila).

Da je to res, so vedeli vsi razen predsednika gospodarske zbornice Slovenije, tovariša Andreja Verbiča, ki je krepko zaverovan vase izjavil med drugim tudi tole: »Res je, da doslej nismo bili pokrovitelji takšnih prireditev. Vidim pa, da bi morali takšen način povezave gledališča z ljubitelji odrske umetnosti razširiti in negovati. Prijetno sem bil presenečen, da ni bila zbrana v dvorani samo tako imenovana kulturna smetana (ta izjava je bila dana na dan otvoritve, ko je ta in druga mariborska smetana prevladovala — op. av.), marveč je bilo tudi veliko drugih obiskovalcev (posebno študentov in dijakov, ki so skorajda prevladovali vse ostale dni — op. av.), neposrednih proizvajalcev. « Hec mora bit! Pred dnevi je celo Vladimir Gajšek, naš pesnik, pisatelji in še kaj, začel razglabljati o tem, kako je bilo včasih lepo, ko so umetniki imeli rezervirane zastonjske sedeže v kateremkoli slovenskem teatru, ko so jih čislali in spoštovali, danes pa jih ne pogleda več niti cerkvena (v tem primeru tudi gledališka) miš.

Mogoče mi bo kdo očital, da sem neobjektiven, da izpuščam prireditve zunaj Maribora (Dravograd, Ljutomer, Lendava, . . ., Ljubljana, Celje . . .), še posebej partizanski miting v Laporju, ki je baje kljub dežju enkratno uspel. Že že, samo tak miting je samo enkrat letno in je kvečjemu začetek približevanja kulture množicam, nihče pa ne pomisli, da bi se naš delovni človek zunaj mestnih središč, kmet, rad srečal s kulturo večkrat letno in da ne bi bil to samo partizanski miting, ki je zgolj sredstvo za poznejše gostilniško nazdravljanje kulturi, temveč kakšna boljša teatralna predstava v stilu zagrebške gledališke skupine Historion (W. Shakespeare: Vihar), ki lahko svoj oder postavi kjerkoli in kadarkoli. Sicer pa vsa hvala in čast Borštnikovemu srečanju, ki se na tem področju gledališke dejavnosti vsaj potrdi, pa čeprav samo enkart letno. Zaradi tega naj mi tovariš Verbič in mogoče še kdo, ki je mislil in še misli enako kot on, oprosti, če sem snel krinko in si ne delam utvar, vsaj kar se kulture tiče.

Letošnje Borštnikovo srečanje je bilo na nekoliko nižji kulturno ustvarjalni ravni kot lansko (mogoče sem zaradi preteklih borštnikiad že preveč razvajen in neprenehoma pričakujem tako uradne predstave, kot je bila predlanska Čarovnica iz Zgornje Davče v izvedbi SLG Celje, lanski Tango v izvedbi AGRFT iz Ljubljane, ali Osvoboditev Skopja v izvedbi Centra za kulturno dejavnost ZSM iz Zagreba). Videli smo deset tekmovalnih predstav, od teh dve zares odlični (E. Albee: Kdo se boji Virginije Woolf — Stalno slovensko gledališče Trst; D. Zajc: Voranc — Drama SNG Ljubljana), od ostalih predstav pa od povprečja odstopata kvečjemu še dve (G. Strniša: Žabe — AGRFT Ljubljana; F. Schiller: Spletka in ljubezen — Mesto gledališče ljubljansko). Nekateri avtorji, živi ali mrtvi, ostalih del bi se lahko mirno obračali v grobu ali pa si zatiskali ušesa, kar še posebej velja za Cankarja (Lepa Vida). Čufarja (Ščuki) in Gruma (Dogodek v mestu Gogi). Mimogrede bi še omenil, da je Borštnikovo '80 skočilo tudi na ulice (ljubljanski ŠKUC, Janez Jemec), da smo videli nekaj odličnih monodram (Željko Vukmirica, Vida Juvan, Ružica Sokič . . .), da so se nam predstavili gostje iz Skopja (Divje meso — najboljša predstava Sterijinega pozorja) iz Zagreba (W. Shakespeare: Vihar), da so se igralci odpravili dvigovat kulturno zavest tudi v mariboski dom upokojencev (Maks Furjan), v tovarniške menze, na kmete in še kam . . .

Vse skupaj se je začelo s Čufarjevimi Ščurki v izvedbi Drame SNG Maribor. Zgodba sama se dogaja na pokopališču, kateremu predseduje grobar, ki svojega »ljubljanskega« poklica za nič na tem ljubem svetu ne bi menjal. Pod križi, simboli pokopališča in razpadajoče družbe (križi visijo v zraku), se zbere pisana druščina predstavnikov vseh družbenih razredov, od potepuhov, revežev, tatov, do študenta in dveh predstavnikov kapitalistične kaste. Henrik Trojan (Peter Ternovšek), tovarnarjev sin, poln denarja in praznega srca, se zaradi ženitve spusti z višav, kjer ga vsi občudujejo samo zaradi denarja. Iskana nevesta Sonja (Anica Sivec),študentka in delničarjeva hčerka, je zaljubljena v študenta Mirka (Marjan Trobec), zaradi česar se Henrik spusti v ljubezen s prostitutko (Anica Veble), ki je že pred časom poklicno spoznala tudi njegovega očeta. Ko na koncu tovarnarjev sin ugotovi, da ne more najti svojega jaza in smisla nadaljnjega življenja in da ne more biti hkrati berač in gospod, naredi samomor. V Ščurkih sta enkratni vlogi odigrala Volodja Peer (Špekulant) in Aleksander Valič (Beraški invalid), medtem pa se Peter Ternovšek s svojimi standardnimi gibi, mimiko, govorico (na odru deluje zelo živčno) — istost je prek Ščuk in Equusa prinesena sedaj tudi v Ščurke — in sedaj celo s petjem (o tem pozneje), krepko oddaljuje od pravega in angažiranega »glumaštva«. Čeprav so bili mariborski Ščurki dokaj zanimivi, vsaj kar se tiče scene in kostumov (Alenka Bartl je dobila Borštnikovo diplomo za kostumografijo), pa jih Čufarju zaradi povprečno slabih igralcev ne bi privoščil.

Tržačani so naslednji dan izvedli Albeejevo delo Kdo se boji Virginije Woolf?, v katerem sta zlasti izstopala Bogdana Bratuž (za vlogo Mathe je dobila Borštnikovo diplomo) in Anton Petje (George). Martha je nekega dne po neki zabavi povabila na obisk (brez Georgove vednosti) mlad zakonski par, Nicka (Livij Bogatec), profesorja biologije, in njegovo ženo Honey (Anica Kumer). Pogovor, ki je stekel (za to dramo ni toliko značilno samo odrsko gibanje, temveč besedne igre, ki jih enkratno podajata zlasti Bratuževa in Petje), je v začetku rahlo vulgaren, preide v objestnost, zaničevanje, nakar se ugotovi, da je le ena velika žalostna zajebancija: Martha bi rada imela otroka, a ga ne more imeti (ima namišljenega otroka, ki ga George na njegov namišljeni rojstni dan »pokoplje«), Honey otrok ne mara (na koncu si jih zaradi pretresljivega »pogreba« zaželi), Nick je prepotenten, George pa impotenten mož.

Mladinsko gledališče iz Ljubljane nam je predstavilo Hacksovo pravljico Šuhu in letača princeska, ki govori o fantu Šuhiju (izvalil se je iz jajca), kako je ugnal mestnega župana (zaradi tega ga oče nažene), vojvodo Koburggotskega in cesarja Mezopotamskega, ki se vojskujeta zaradi špinače, kako se je ženil, ločil in spet ženil z Letečo princesko . . . Pravljica je po vsebini čisto sodobna, saj govori o vsem, kar tare današnje človeštvo, hkrati pa je tudi takšna, da jo »razumejo« tudi otroci.

Še ta večer so nastopili skoraj isti igralci kot v popoldanski pravljici samo da so se tokrat imenovali Eksperimentalno gledališče Glej iz Ljubljane. Zaigrali so Ivšičevega Kralja Gordogana (kralj Gordogan je tiran, ki tako dolgo zatira in ubija svoj narod, da zatre in ubije zadnjega tlačana). Če bi si šel to predstavo še enkrat ogledat, bi si jo šel samo zaradi Milene Grm, ki sicer ni pokazala igralskih kvalitet, je pa zato (vsaj na odlru) toliko lepša.

Novogoričani so z Grumovim Dogodkom v mestu Gogi popolnoma zadeli bistvo dela, vsaj kar se tiče pričakovanj po lanski Pirandellovi drami Kaj je resnica?. Letos se namreč na mariborskem odru z njihove strani ni zgodilo nič pametnega in omembe vrednega. Skratka, popolno razočaranje.

Igralci (trije) Akademije za gledališče, radio, film in televizijo iz Ljubljane so se prek Strniševih Žab postavili v dogajanje med mestom in barjem stoječe gostilne, ki je podnevi znana po žabjih krakih, ponoči pa se v njej dogajajo vse prej kot zemeljske stvari. Nekega dne stopi v to gostilno poštar Lazar (kolikokrat je to v preteklosti že storil?), ki ga Hudič (podnevi krčmar) s pomočjo Evice (na lepše spremenjena Hudičeva babica; Silva Čušinova je za to vlogo dobila Borštnikovo diplomo za mladega igralca) prepriča, da ga bo spremenil v bogataša in pomembnega človeka, Lazarusa van Guldenmeera (ob tem se mora Lazar sprijazniti s tem, da bo izgubil svoj stari beraški spomin in mišljenje). Lazar Evice, ki se z njim igra in ga izziva, zaradi svoje otopelosti kljub želji ne more ubiti, medtem ko Lazarusu to uspe. Lazarus, zavedajoč se svojega dejanja in vesti, prosi Hudiča za beraško preobrazbo, v čemer mu le ta ugodi. Bogataš sicer res postane spet revež, vendar pa ta v svojih sanjah iz dneva v dan videva bogato življenje in bogataša, ki sanja o revščini . . .

Bogataš se skoraj nikoli ni oženil z revo, pa čeprav se je za takšno zvezo zavzemal celo Friedrich Schiller v Spletki in ljubezni. Borba za skupen obstoj se konča z obojestransko smrtjo (na eni strani je major Ferdinad, predsednikov sin — Franc Markovič se s to vlogo ni ravno proslavil, saj je vanjo vskočil kot rezerva brez popolnega znanja teksta — na druggi strani pa hči mestnega muzikanta Luiza—Veronika Drolc). Fedinadov oče je z žrtvami drugih naredil kariero, za katero noče, da bi mu jo sin z nepremišljeno poroko uničil. Predsednik plemeniti (von) Walter (Zlatko Šugman) je poizkušal narediti vse, ponižal je Luizo, zaprl njenega očeta (za vlogo Millerja je Janez Hočevar dobil diplomo Bortšnikovega srečanja), mater je poslal v norišnico in še kaj, samo da bi preprečil poroko. Pri spletkah mu pomaga njegov tajnik Wurm, ki je do ušes zaljubljen v Luizo. Konec zgodbe, ki jo je za Mestno gledališče ljubljansko zrežiral Dušan Jovanovič (nagrada Borštnikovega srečanja za režijo), je znan — smrt zaradi neumnih odnosov med družbenimi razredi.

Cankar bi se lahko za vsako dejanje celjske izvedbe Lepe Vide obrnil v grobu, se pravi, trikrat. To, kar so celjski igralci izvajali na odru, namreč ni bilo užitno in prav zanimivo je bilo opazovati ljudi, ki so s »prizorišča zločina nad Cankarjem« bežali v gledališki bife. Ocena dramske zamisli je zelo dobra, podobna Ščurkom, žal pa je bila igra še na za stopnico nižjem nivoju. Še posebej mi je šla v nos Anica Kumer (ponekod Kumrova), v tej drami lepa Vida, drugače pa »primadona« celjskega teatra, ki se mi je s svojim desetminutnim igranjem in postopanjem po odru tako priskutila, da je ne morem gledati več niti tisti dve minuti, ki sta ji namenjeni v posamezni nadaljevanki Partljičevih televizijskih Ščuk (na vso srečo sem Virginijo Woolf videl že drugi dan prireditve, tako da mi je Ančica z vlogo naivne Honey vsaj delno ostala v dobrem spominu). Skoraj isto bi veljalo za Janeza Bermeža in Janeza Starino, ki sta za svoji vlogi Poljanca oziroma Dioniza dobila Borštnikovo nagrado (kako je to sploh mogoče?). Če bi Celjani zamenjali igralce, bi mi predstava bila najbrž všeč.

Zadnji dan so z Zajčevo dramo Voranc nastopili člani Drame SNG Ljubljana. Zame in za kritike (končno imamo enake poglede!) je bila to najboljša tekmovalna predstava (Pravim tekmovalna. To pa zato, ker je najboljša predstava v celoti bila netekmovalna: Stefanovski: Divje meso — Dramski teatar iz Skopja.).

Glavni junak drame, Voranc, je lastnik hribovske kmetije (bajte) in je temu primerno molčeč in odljuden. Najbližji sosed (lastnik neke druge hribovske kmetije) se pojavi pri Vorančevih samo zaradi utemeljenega suma, da mu je Vorančev sin ukradel konja. Voranc se ga s sosedom odpravi iskat (sina in konja). Na drugi strani je Vorančeva žena, ki se za svojega sina boji in skuša vplivati na Voranca, ki pa se ne da. Prav tako kot do očeta, ki mu predstavlja le nadlogo in noče in noče umreti, ima tudi do sina karsedá odtujen, celo sovražen odnos. Po eni strani je neomajen v svojem poštenju, po drugi strani pa je globoko zakoreninjen v zastareli mentaliteti. Ko s sosedom izsledita sina s konjem, ga gre Voranc sam prijavit (sina namreč) žandarjem.

Kot dodatna osvetlitev socialne situacije se pojavita nori klatež Murovčan (Radko Polič) in ženska, ki ji je zgorela bajta in se sedaj preživlja s kurbanjem. Prav Murovčan konča dramo z monologom, ali naj se obesi ali ne, ki se izkaže kot nesposobnost soditi celo samemu sebi.

Drama ima še pomembno ozadje vojne, razkola med pravico in krivico (nepriljubljeni okupator predstavlja namreč tudi tistega, ki se bori proti kriminalu, čeprav je sam še večji zločinec), saj so Voranc in njemu podobni razpeti med nazaupanjem in strahom pred komunisti (partizani) in mržnjo do Nemcev.

Predstava je od petnajstih dobila kar šest nagrad: za najboljšo predstavo v celoti, Meta Hočevar za scenografijo, za najboljši jezik v predstavi, Štefka Drolc za vlogo Neže, Dare Valič za najbolj dognan odrski jezik v vlogi Jerneja in Polde Bibič za vlogo Voranca (nagrada občinstva). Zakaj so te in druge nagrade sploh potrebne? Ali zato, da se nagrajenci pozneje tolčejo po prsih in vzklikajo: »Imam jo . . .!«, da spodbujajo nadaljnje igralsko delo, da »obudijo mrtve in pozabljene«, ali . . . ali pač zato, ker nagrade pač »morajo biti« in je to moderno. Bolje bi bilo, da nagrad sploh ne bi podeljevali ali pa bi podelili (če bi) samo nagrado za najboljšo predstavo v celoti, saj bi tako bili nagrajeni vsi iz te predstave, od režiserja do statista. Sicer pa je vse skupaj bob ob steno, saj se bo denar (koliko in od kod, ne vem) od nagrad vedno na koncu znašel v igralčevem žepu. Mimogrede naj še omenim, da je letošnji Borštnikov prstan dobil Ivan Jerman za visoko življenjsko obletnico (80 let) in delo (Borštnikov prstan je edina pametna nagrada na Srečanju). Imam pa še en predlog, kar zadeva nagrade. Če so že (nagrade), naj jih strokovna žirija ne razmetava tja v tri dni. O žiriji občinstva pa nisem nikoli dvomil.

Borštnikiada '80 (pa ne samo letošnja) je bila po eni strani značilna tudi po pevskih ekshibicijah slovenskih dramskih umetnikov. Glasba si je sicer že pred leti odprla pot na dramske odrske deske in je bila (in je) namesto operne uverture, poudarjala je posamezne prizore veselja, žalosti, utesnjenosti ali pa svobode, pritegnila je gledalca v prizor in dogajanje na odru, skratka, glasba na odru je imela (in še deloma ima) svoj smisel (Osvoboditev Skopja, Divje meso — avtorji glasbe so člani skopske skupine Leb i sol). Nekateri režiserji pa vse prej omenjeno jemljejo po svoje. Predstavljajo si, da bodo s kvazi petjem kvazi šansonov (Svetlana Makarovič s svojimi songi v to ni všteta) poudarili vse človeške občutke, hkrati pa se ne zavedajo, da dogajanje na odru ni noben popevkarski festival in da s pevskimi ekshibicijami za vsako ceno, razen pri komedijah, kjer je vse skupaj en velik špas, osmešijo glasbeno nepodkovane igralce. Pri tem pa se lahko zgodi, da bo kateri od njih dejal, da ni kriv, če dober igralec ne zna tudi dobro peti. Nisem proti glasbi v dramskem teatru, sem pa proti kvazi podajanju le-te.

No, Borštnikovo '80 je kljub manjšim napakam srečno prispelo do konca. Upam, da se bomo videli (z Borštnikovo prireditvijo namreč) spet naslednje leto, in to v Mariboru. Za letos je Borštnikovo torej mrtvo. Naj živi Borštnikovo '81!

P.S.: Po podelitvi nagrad in nastopu Ružice Sokić smo odšli (nekateri nepovabljeni) v mariborsko Umetnostno galerijo, kjer so nam postregli s »skromno« zakusko: »malo« aperitiva, sendviči z okusom po kaviarju, dosti vina, ki je prav lepo dišalo, . . ., nekaj mariborske in ostale smetane, od katerih je eden, bolj ali manj odgovoren, neodgovorno izjavil, da je zakuska samo zaradi stabilizacije tako skromna. S tako kaviarsko stabilizacijo pa ne bi bil zadovoljen samo jaz, temveč še marsikdo.

Tekst in fotografije
Iztok Jančar

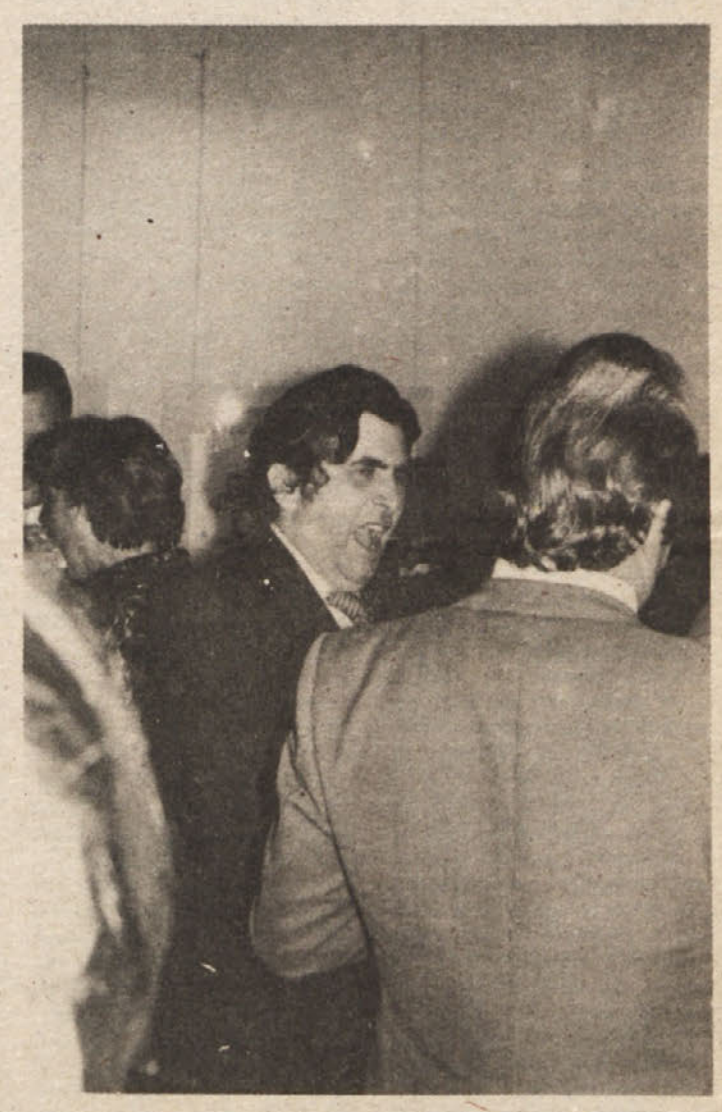

V IMENU ALAHA

V sotočju Evfrata in Tigrisa in še malo dlje se nekaj dogaja. Nam poznani sodček nafte se je nekje preluknjal, tam teče in gori, slišijo se tudi zamolkli udarci eksplozij, ampak kdo bo sedaj štel te udarce? Rezultat se bo sam po sebi pokazal kot račun z večmestnim številom v ameriških dolarjih.

Začelo se je povsem ,,nedolžno'' 17. septembra z razveljavitvijo alžirskega sporazuma in potem naprej proti Kuzistanu, Horamšaru, Ahvazu, Abadanu, na vzhodu proti Dizfulu. Mesti Basra in Abadan, ki sicer ležita v prelepi pokrajini, po vsej verjetnosti sedaj težko dihata. Za sedaj zahodne potrošnike najbolj skrbijo naftne saje. Cena te dragocene tekočine nenehno raste, dosegla je že 40 ameriških dolarjev, če se bodo spopadi nadaljevali, naj bi se po neki ameriški študiji pošastno približala številki 100 (pred desetimi leti 3 dolarje za sodček). Kako naj ob vsem tem mlatim prazno slamo? Lahko le posplošujem, kar je vedno tvegano, ampak nujno. Kje je arabska enotnost?

Kaj lahko rečemo o iranski ,,islamski revoluciji,'' kako ji lahko sploh pridenemo besedo revolucija, hkrati pa pomislimo na francosko, oktobrsko, kitajsko, jugoslovansko . . . Kdo se s temi besedami igra in ne uvidi, da se moti? kaj je torej to revolt? Preobrazba, korenit preobrat, najmanj pa temeljit! Sigurno to ni, najmanj je to podobno revoluciji, ki se razvodeni v obsedenem iskanju same sebe; kako naj organizira družbo na svojih verskih osnovah? Vse je bolj podobno nekakšnemu ignoriranju vseh področij, dognanih in uveljavljenih v današnjem svetu.

Prepletanje različnih interesov in komponent, geostrateških, ekonomskih, mejnih, versko podkrepljenih, nove islamske republike, ustvarjenih medrivalskih razlik in občutkov prizadetih Arabcev, ki niso nikdar bili tako daleč od arabske enotnosti kot prav v sedanjih trenutkih. To nam mogoče dokazuje tudi današnji spopad, ki je verjetno tudi posledica vpletanja velesil. Kako, to se danes ne da natančno prikazati. Minus Iranu je tudi njegova politična nestabilnost (Leto dni po strmoglavljenju šaha še vedno ni vlade, celovitosti enotnosti, ni še bilo postavljeno ali reševano nacionalno vprašanje Irana, še ni urejenih realnih pogojev za sodelovanje z arabskim svetom), še vedno vprašanje talcev, mirujoči iranski kapital v tujini. Za vsako intervencijo je potreben vzrok. Sadam Husein ga je pač našel v tem nesrečnem alžirskem sporazumu, in tako v kritični sutuaciji malo bolj agresivno prisiljuje Iran k ,,vrnitvi'' nekaterih delov ozemlja, fair ali ne. Podobno Iranci izsiljujejo Združene države s talci. Pahlavi tukaj ne more več nič pomagati, kdo ve, kaj počne zdaj z njim Alah (po koranu je še vedno sin islama; kako mu ne more ajatola Homeini odpustiti?). Združene države so s šahom izgubile na Bližnjem vzhodu veliko, a kljub temu vsi vemo, kako so orientirane druge arabske države. Jasno je, da sedaj potrebujejo neko drugo podporo. Postavlja vprašanje, ali se lahko ZDA skrijejo pod islamski turban (pomoč k uspehu islamske konference v Pakistanu ob intervenciji ZSSR v Afganistanu) ali bodo imele tukaj dvojno korist in koliko so tako ali drugače vpletene? Verjetnosti je dovolj, čas bo pokazal svoje, čeprav Irak straši svetovno javnost glede vprašanja miru z besedami zunanjega ministra: ,,ni bojazni, dokler ZDA ne bodo pošiljale orožja Teheranu'' (prevsč poenostavljeno vprašanje talcev). Bi bilo zaprtje Hormoške ožine res katastrofa? Na to sedaj ni odgovora.

Čeprav se velesile na vsak način trudijo, da se ne bi vmešale v spopad, je to verjetno samo vprašanje časa. Interesi so tako povsod dovolj veliki, čeprav so potrebe po nafti v Združenih državah izrazitejše. Šušlja se, da ZSSR pošilja Iraku orožje prek Jordanije. Je to res? Res je, da se obe strani bojujeta tako z ameriškim kot s svojetskim orožjem, da ga je po prvih ocenah bilo dovolj za komaj nekaj tednov, od kod jim bo kasneje? Iran kar nekam zaskrbljeno gleda na novo izvoljenega predsednika ZDA in se sprašuje, ali bo imel Ronald Reagan slabše živce kot Carter? O tem ni dvomiti, vendar je še nekako o pravem času (upajmo, da že ni prepozno) glede tega vprašanja ponudil Carterju roko sporazuma. Kaj za to zahteva, še ni najbolj jasno. Nekaj pa je, Iran je v vojni, rabi podporo. Sporazum z Irakom za imama Homeinija ni sprejemljiv. Za sedaj se narod, ,,združen v islamu'' krčevito upira. Do kdaj tako? Kljub nesložnosti v deželi so Iranci v borbi za ,,sveto stvar'' dokaj složni. Kdor koli in karkoli jih vodi, trenutno v tem uspeva. Vseeno se sprašujem, kdo vse naseda fanatični inkvizicijski politiki islama in imama Homeinija? Kje je inteligenca, mala buržoazija, študentje, mnogi izmed njih šolani na velikih evropskih in ameriških univerzah? Nekje mora to planiti navzven, je mogoče sedaj pravi čas, bo Bani Sadr skušal rešiti, kar se rešiti da, si veliki mistik spet naroča taksi, ali bo to pomenilo tudi propad zaprte Homeinijeve politike? Ponovna regrutacija mladih fantov ni samo preventiva, in vprašanje je, če res vsi mislijo tako kot njihov vodja, da jim smrt v sveti vojni pomeni odprto pot k Alahu, ali niso za to še premladi? Spominjajo me na tiste mlade fante iz filma Doktor Živago. Mladi so in sprejemljivi za ideje. Kdo bo sedaj močnejši? Sluti se padec velikega islamca.

Vsega nekaj ur je bilo potrebno, da so tresljaji, ki jih je sprožil začetek vojne med Irakom in Iranom, zbudili alarmne zvonce na svetovnih borzah. Zlato je iz minute v minuto dobivalo na vrednosti, padel je japonski jen . . . napovedana je bila kriza nafte na prostem trgu, cena se je dvigala od 35 do 40 ameriških dolarjev. Vse to gre pripisati ogroženosti največjih nahajališč nafte na svetu.

Iraški napad je okrepil teokratski režim v Teheranu, spričo nevarnosti so se rivalske sile Bani Sadra in Mohameda Radšaja zbližale. To še vedno ne rešuje iranske notranjepolitične razdrobljenosti tako v verskih kot v nacionalnih pogledih. Marsikje se že dvomi o avtentičnosti ,,islamske revolucije'' in se vse bolj povezuje z dogmatičnostjo. Postavlja se vprašanje iluzije in realnosti. Velika moč in vpliv verskega voditelja se kaže tudi v manjših odstopanjih pred kratkim sprejetih in množično podprtih načel kljub borbi iranske republikanske stranke in zavzemanju za popolno uveljavitev islama iz dobe njegovega nastajanja. Odprto vprašanje Kurdov, Azerbajdžancev, Baludžajcev... tako kot beda plebejskih četrti večjih iranskih mest kljub vojnemu stanju ne daje zadovoljivih ali realnih možnosti za kompromisne rešitve. V tem pogledu je bilo leto Homeinijeve vladavine dokaj revno. Ravno to prihaja na plan v trenutkih krize tako v eni kot drugi državi. Nihče ne more trditi, da je primer Kurdov tako osamljen v današnjem svetu. Vprašanje je samo, zakaj se pojavljajo nemiri in težnje ravno v kriznih momentih. Če niso Kurdi orodje v rokah ene ali druge velesile! Zastopani so v več azijskih deželah, največ jih je v Iranu, nato v Iraku, Siriji, ZSSR. Težnje le teh niso povsod enake. Vemo, da je njihovo nacionalno ozemlje eno najbogatejših z nafto. Mogoče to povzroča apetite potrošnikov te dragocene tekočine, ki posredno podpirajo kurdsko gibanje za osamosvojitev. Ali je potem podpora Kurdov imamu Homeiniju pri strmoglavljenju šahovskega režima bila samo element na tej poti? Dejstvo je, da Kurdi nikdar niso imeli svoje države, nihče pa ne zanika njihove nacionalnosti. Nasprotja nastajajo v pogledu vere in masovnosti le-te na različnih področjih in položajih. Šiitsko vodstvo in sinetska manjšina v Iranu ter obratno v Iraku. Dejstvo je, da sedaj Irak hoče del ozemlja, najmanj pa cel Šat el Arab, neglede na to, kako bi se prebivalci tega ozemlja politično opredelili, tukaj jim pušča proste roke, obenem pa naziva ta predel Arabistan. Sadam Husein na oblasti s svojimi najožjimi sodelavci kliče k socializmu, preganja komunistično partijo in z njenimi simpatizerji polni zapore. Tako sta si komunistična in socialistično usmerjena struja v največjem nasprotju, podobno kot oblastniška verska manjšina sinetov na oblasti in pretežno šiitsko prebivalstvo, ki nekako sentimentalno simpatizira z islamsko revolucijo v Iranu. Tako lahko opazimo tudi razredna nasprotja, ki vsekakor ne morejo mimo pričujočega položaja na jugu države. Z ostrimi nastopi hoče predsednik Husein verjetno apelirati na opazovalce, ki naj bi čim hitreje posredovali in sprožili akcije za prekinitev spopada. Mogoče še najbolj na Združene države. V istem hipu poudarja, kako je Irak politično, gospodarsko in vojaško pripravljen nad daljši spopad, o čemer je dvomiti. Kako potem realno izgleda notranjepolitična scena, ki se že dalj časa spoprijema tudi z zunanjepolitičnimi težavami?

Vse kaže na nekakšen pat. Tudi v Iranu vlada vsesplošno nezadovoljstvo. Spoprijemajo se s podobnimi težavami. Vojaški spopad z Irakom in dosedanji neuspeh iranske vojske. Vsekakor si je Iran veliko obetal ob rešitvi zadeve s talci. Tako kot se sedaj strinjajo do nedavna različno prepričani krogi, kar ni težko povezati z iranskimi problemi. Obljubljena defenziva na fronti pa zahteva in narekuje notranjo trdnost. Je mogoče pričakovati notranja politična presenečenja v najožjih vladnih krogih?

Iranska propaganda opisuje spopad predvsem kot versko vojno ali sveto vojno proti brezbožnikom. Pri tem iranski napadi niso namerjeni toliko proti temu, da iraški šiiti priznavajo iraški oblastniški sloj, predvsem pa proti ,,arabskemu socializmu'' stranke BAAS, ki povezuje prenapeti nacionalizem z elementi sekundarnega in frazami iz marksizma. Do te mešanice ,,čuti'' večina islamskih revolucionarjev neko nezaupanje.

Črne slutnje o mogoči razširitvi vojne in zaprtja Hormoškega zaliva drezajo v naftne izvedence, bati se je, da bo solidarnost porabnikov nafte splahnela. Kam bo splezala cena? Mogoče bi zadostoval samo napad na Kuvajt, kar ni nemogoče. Poskusimo razumeti in strniti nekaj absurdnih in krvavih strani tega spopada. Kdo kaj izgublja? Kdo kaj pridobiva? Vojna brez zmagovalca in z vse več poraženci. Z razliko od prejšnjih vojn v dveh desetletjih je spopad med Irakom in Iranom politična in agresivna izjema. Doma, v arabskem svetu, nobeden od protagonistov ne uživa posebnega ugleda (pojavlja se vprašanje zakulisja). Husein je vladar trde roke, neusmiljen do političnih nasprotnikov (cilj mu je postati voditelj arabskega sveta, drugi Gamal Abdel Naser — nemogoče!). Kdo bo to sprejel? Irak prva arabska država? Egipt in Saudija gotovo ne.

Vendar Homeinijeva revolucija ni samo verska, marveč tudi populistična. Kako si je sedaj razlagati, da si je bogataš ohranil svoje bogastvo, revež pa svojo revščino? Razlaga je preprosta, kar groba. V koranu piše vse; spoštuj privatno lastnino! Avtoritativni verski voditelj prostodušno razglasi, da islamska družba, ki jo mislijo ustvariti, ni niti kapitalistična niti komunistična, kajti zlo je eno in drugo. Ajatolovo vprašanje je kako izboljšati razmere, odgovor ,,s socialno pravičnostjo'', ki jo oznanja islamska doktrina.

Morda bi lahko protislovja razložili z dejstvom, da je šiitstvo najprej progresistična veroizpoved; tako ruši brezbožno šahovo diktaturo, se trenutno otrese tradicionalističnih prvin in postane radikalno ekstremistična sila. Iranska družba ni take narave, da jo je mogoče organizirati v versko družbo! Iz tega izhaja, da je islamska republika postavila svoj cilj: globoko prodreti in zarezati v družbo, ,,se pravi s totalnim nasiljem brez omejitev vnesti korekture''. Bo versko ekstremistično vodstvo uvidelo in se odreklo utopiji, vzvišeni izolaciji, kar se sprašuje tudi Bani Sadr ter upoštevalo politično in socialno stvarnost modernega sveta. Mogoče se ti negativni (nihilistični) vplivi že spreminjajo v nič in nastopajo novi časi tudi za islam sprejemljivih revolucionarnih idej. Veliki ajatola je na čelu režima, kateremu se zpperstavljajo modernisti, konservativci in še kdo, sprt je tudi z vsemi sosedi razen s Turčijo. Kaj tukaj pomeni ,,džihad''? Kaj vojna? Kaj bo z islamsko revolucijo, ali bo prenesla vojaški poraz, je bila od vsega začetka obsojena na propad? Kaj bo z dvema neuvrščenima? Je mogoče ugodno presenečenje? Diplomacija ne pozna besede nemogoče.

Kako priti do rešitve? Kdo lahko sploh posreduje, svetovna organizacija, varnostni svet, mogoče kakšna država, seveda če bi jo Irak in Iran za to prosila? Bi Iran pristal na prekinitev bojev, (na to so po tihem Iračani tudi računali), naj bi se spet pokazala stara praksa med Arabci od 1948. pa do 1973. leta trajajočih spopadov med Egiptom in Izraelom? Niti ena niti druga stran ni bila pripravljena na daljši spopad, prvo, presenečenje agresorja, fanatično upiranje, ekonomska in politična nestabilnost.

Kaj pravijo na to Arabci, ki niso za srednjo rešitev? Homeini se ji je nespametno indirektno odpovedal z Alahom. Njim gre sedaj za Irak, ki je arabska dežela, torej srednje rešitve ni, zmagal bo Irak. ZSSR bo zopet izgubila tako kot pred leti v Egiptu, pred kratkim v Afganistanu, sicer pa se je dobro usidrala v Siriji. Kako daleč se bo spustila v raznih oblikah pomoči in koliko bo uspevala zasvojiti in razprostreti svoje interese? Verjamem, da ne bo varčevala s podporo niti pri eni niti pri drugi strani. Bo to posredno ali neposredno, direktnega vmešavanja se namreč bojita tako ena kot druga velesila?

Poglejmo še malo v drugačen politični arabski svet, v katerem se že desetletja ponavlja kot bistveno vprašanje vseh političnih programov progresivnih partij in kot vsakodnevne preokupacije njihovih vodij vprašanje arabske enotnosti. To lahko v današnjem času trdimo za ves arabski svet, važnejše politične in družbene procese, ki so na takšen ali drugačen način povezani z arabsko enotnostjo. Njena aktualnost je prerasla okvire arabskega ozemlja in sega že malo dlje. Ko pogledamo nazaj dobrih trideset let, v zgodovino taistih poizkusov realizacije, vidimo, da je leteh bilo dosti, vendar dovolj resnih in uspešnih, kar še bolj poudarja želje (danes že potrebe). Prvi resnejši poizkus unije Egipta in Sirije 1958. leta in pozneje 1963 še Iraka kot konfederacije ZAR, da bi razvijali arabski nacionalizem. Arabski nacionalizem kot politični premik mora imeti osnovo razen v potencialni ekonomski in politični bazi tudi v nekem središču, katerega igra Egipt. Vsesplošni karakter, katerega osnovni cilj aktivnosti zavzema osvajanje arabske enotnosti, ki se tokrat kažejo v arabski ligi kot medvladni organizaciji in partiji BAS, kot vsestransko socialistični stranki (kasneje socialistični stranki arabskega preporoda, baas-preporod), ima posebno mesto v političnih premikih posameznih držav. Postavlja se tudi vprašanje odnosa do Zahoda.

Stranka BAAS v svojih zgodovinskih premikih ni bila homogena, nima čvrste organizacijske strukture in veliko članstva. Osnovne karakteristike so: arabski nacionalizem, antikomunizem; ne načelno teoretično, ampak praktično političnega karakterja. Ob vprašanju arabske enotnosti pridejo v načelne spore že prve glave stranke BAS, Michel Aflak in Salah Bitar z velikim možem tega gibanja Gamalom Abdelom Naserjem. V šestdesetih letih mu je bilo vsako realno združevanje dveh ali več pomemben napredek na poti do z[illegible]ižitve. Ta pot je realni element v arabski enotnosti.

Pred stoletji so na Bližnjem vzhodu že divjale vojne v imenu ali pod okriljem boga. Verniki so se bojevali proti brezbožnikom. Vojaki so na konjih in ladjah prihajali in se borili za ,,sveto stvar''. Danes prihaja tja samo orožje, nekateri so bolj naklonjeni eni, drugi spet drugi strani. Takrat so bili to roparski pohodi, kako je sedaj in kakšni so apetiti, kaj se bo iz tega izrodilo? To danes nihče ne ve (omenja se dvojna korist ZDA). Upajmo, da ne bo vojna sledila vojni.

Bagdad se pripravlja na dolgo reševanje, ker že kratek napad ni uspel, kljub temu da so imeli strateško prednost, so napredovali zelo počasi. Tu se lahko postavi kot vzrok omejen cilj iraškega napada ali odločno fanatična upornost iranskih sil. To nam dokazuje, da Iranu in Iraku kot tudi celemu svetu grozi dolg, težek in mogoče še neomejeno ,,omejeni spopad''. Cena, katero trenutno plačujeta sprti strani, je katastrofalno visoka in priprave na nadaljevanje tega nas prisiljujejo k zaključku, da so cilji, ki jih hočejo doseči s tole vojno, veliko večji kot pa izgube, ki so jih pretrpeli do sedaj in jih še bodo. Prekinitev spopadov brez hudih posledic v domačem političnem rangu si ni mogoče zamisliti niti na eni niti na drugi strani. Tako bi nas prihodnjič čas lahko pripeljal do podpihovanja žarišča in razšititve spopada na celo obmejno območje, če sploh še kdo ve, kje je danes meja.

Iraška vojska je trenutno bolje organizirana, medtem ko imajo Iranci boljšo tehniko in več le-te, boljšo in večjo zračno in vodno floto. Predvsem pa ne smemo zanemariti motivov enih in drugih. Čas dela za Irance, kmalu se bo začelo deževno obdobje, kako bo napredovala težka tehnika?

Iran lahko tudi izgubi Šat al Arab in Abadan, ampak težko verjetno, da bi vojna zaradi tega prenehala.

V Černe

POGOVOR S PROF. DR. VLADIMIROM SRUKOM

REZULTATI DOLGOLETNEGA DELA

Če ste te dni po naključju ali namerno obiskali eno od knjigarn, ste na policah z marksistično literaturo verjetno opazili dve novi knjigi. Dokaj nenavadno za mariborske knjigarne.

Obe knjigi je napisal Mariborčan. Za Maribor zelo nenavadno.

Prva knjiga je knjiga esejev in ima naslov Nazorska vprašanja, druga je Filozofsko izrazje in repertorij, prva tovrstna knjiga na Slovenskem.

Zavtorjem, dolgoletnim družbenopolitičnim delavcem in publicistom, prof. dr. Vladimirom Srukom, smo se pogovarjali o teh knjigah in njegovem delu nasploh.

KATEDRA: Skoraj sočasno sta se pojavili dve vaši knjigi: Filozofsko izrazje in repertorij in Nazorska vprašanja. Tretja knjiga, ki govori o komunistih in Zvezi komunistov, je v tisku, četrto knjigo pa pripravljate. Težko bi bilo verjeti, da je to rezultat enkratne aktivnosti.

SRUK: Pri obravnavanju moje publicistične dejavnosti je potrebno upoštevati dejstvo, da sem pravzaprav pri zaključevanju nekega daljšega ustvarjalnega obdobja. Recimo, če vzamemo Frommovo humanistično vizijo, to se pravi, mojo doktorsko disertacijo, ki jo je leta 1978 izdala založba Delavska enotnost, je bila pravzaprav rezultat približno dvanajstletnega preučevanja Frommove filozofije, politične misli, socioloških in socialno psiholoških nazorov, in tako je letnica 1978 popolnoma poljubna. Takrat je bilo to pač končano. Letos, ko sta zdaj izšli dve knjigi naenkrat, to se pravi Nazorska vprašanja pri založbi Obzorja in pa Filozorsko izrazje in repertorij pri Pomurski založbi, je to spet zaključek dveh dolgoletnih angažmajev. V Nazorskih vprašanjih so strnjeni eseji od leta petinšestdeset do lani. Na Filozofskem izrazu pa sem delal v ožjem smislu kakšnih sedem let, seveda s tem, da sem imel mnoge pojme obdelane že kot srednješolski profesor, ker sem imel navado terminologijo učiti posebej. Pričakujem, da bo letos izšla še ena knjiga; to je knjiga o Zvezi komunistov, komunistovem dejanju in njegovem nazoru. No, zdaj pripravljam še eno knjigo, to je izbor kritik, recenzij in esejev o knjigah, ki sem jih objavljal od leta sedeminpetdeset do letos. V bistvu samo izgleda, da silno hitro delam, v resnici pa je to le zaključevanje nekega ustvarjalnega obdobja, tako da sedaj pravzaprav samo zbiram že napisane stvari.

KATEDRA: Prosimo, da bi spregovorili kaj več o Nazorskih vprašanjih.

SRUK: Nazorska vprašanja je knjiga, ki vsebuje petintrideset esejev, napisanih od leta 1965 do 1979. Ti eseji imajo zelo različno tematiko, govorijo pa o morali, politiki, umetnosti ... Njihov skupni imenovalec je marksistična opredelitev, ker sem skozi različne probleme, skozi različna področja poizkušal izraziti neko določeno naravnanost in svoj nazor. Zato sem knjigi tudi dal naziv Nazorska vprašanja, ker menim, da je ta knjiga, kar sem napisal tudi v predgovoru, nekakšen moj credo. Se pravi, da so ta credo eseji in da so to pravzaprav eseji mojega osnovnega življenjskega prepričanja. Ta knjiga bi lahko bila malo boljša, kot je, če ne bi založba Obzorja in tiskarna napravili nekaj napak.

KATEDRA: Kljub dejstvom, da so nekateri eseji nastali pred leti, je knjiga izredno aktualna tudi za ta čas in jo najbrž ne kaže uvrščati v časovno determinirana dela.

SRUK: Najbolj zanimivo pri esejih v Nazorskih vprašanjih je ravno to, da so neverjetno aktualni, in to morda še najbolj tisti iz let 1965, 66 in 67. To je bilo obdobje, v katerem smo močno razmišljali o problematiki delovanja Zveze komunistov, o problematiki družbeno progresivnih sil v Jugoslaviji, o nalogah marksistične inteligence, o razširjanju in poglabljanju marksistične misli. Skratka, prav zanimivo je, da so eseji iz tega obdobja ta trenutek silovito aktualni in da pravzaprav glede aktualnosti ni kakšnih bistvenih razlik med njimi in pa najnovejšimi, ki so izhajali v sobotnem Večeru. Torej, sporočilo teh esejev je zelo jasno. Mislim, da so bili zadnji eseji napisani bolj preprosto, da bi jih ljudje, ki jih bodo brali, bolje razumeli. Vendar je to stvar stila in ne idejnosti.

KATEDRA: Ko smo že pri Večerovih esejih; pišete jih še naprej. Kakšno problematiko obravnavajo in kako ocenjujete dejstvo, da je v našem časopisju zelo zelo malo takšnih tekstov?

SRUK: Na priporočilo direktorja Politične šole pri CK ZKS sem napisal knjigo Komunistovo dejanje in nazor. V zvezi s to knjigo sem se šalil tako: rekel sem, da sem triintrideset let razmišljal o Zvezi komunistov, potem sem triintrideset dni razmišljal, ali naj sprejmem iniciativo, da to knjigo napišem in kako naj jo napišem, nato pa sem jo napisal v triintridesetih dneh. Mimogrede sem objavil tri odlomke v Večeru, nakar so nekateri tovariši v Mariboru prišli na misel, da bi bilo dobro, če bi ti teksti o Zvezi komunistov izhajali naprej, da bi lahko komunisti o svoji problematiki v Večeru kaj brali. Saj navsezadnje takšne dnevne publicistike o političnih temah nimamo kaj dosti. Direktor Politične šole pa se ni strinjal, da bi v Večeru objavljali tekst knjige, in sva potem prišla na skupno misel, da bom samo uporabil ideje iz knjige, v bistvu pa bom napisal nov tekst in nekatere nove teme. Planiram, da bodo ti eseji izhajali vsako soboto do maja prihodnjega leta.

Glede drugega dela vprašanja menim, da je vzrok najverjetneje v tem, da v samih partijskih organizacijah ni zadovoljive dinamike. Ker če bi v njih bila neka dejavna, nazorska dinamika, bi sama od sebe spodbujala eksplikacijo navzven. Se pravi, da manjka razmišljanje o teh vprašanjih, njihovo teoretsko pojasnjevanje, njihovo tehtanje in odločanje za in proti. Tako pa vsaj izgleda, da je Zveza komunistov precej enovito, rutinsko dejavna, in tako pravzaprav ne prihaja do nekih bolj dinamičnih, bolj živih, tudi publicističnih, kritičnih eksplikacij njene problematike. Mislim, da je to škoda, škoda zaradi tega, ker bi Zveza komunistov od intenzivnega, idejnega dialoga znotraj svojih vrst in eksplikacij tega dialoga navzven imela veliko korist.

KATEDRA: Filozofsko izrazje in repertorij je prva tovrstna knjiga na Slovenskem. Kakšen je njen namen?

SRUK: Zelo bi me veselilo, če bi Filozofsko izrazje odigralo vlogo priročnika za tiste, ki se učijo, seveda s predpostavko, da se učimo vsi. Nikoli nisem mislil, kljub temu da se že kakih trideset let ukvarjam z marksistično mislijo, da ne smem prebrati kake knjige za začetnike, bodisi filozofske, bodisi sociološke. Na tem področju smo nekako zmeraj začetniki, zmeraj se vračamo k osnovam. Seveda bi bil zelo vesel, če bi ta knjiga našla pot do tistih ljudi, ki se učijo, bodisi, da so to mlajši, bodisi starejši, bodisi, da so komunisti, katoliki, študenti ali delavci; dobro bi bilo, če bi ta knjiga prišla med člane naših marksističnih krožkov, če bi jo uporabljali tisti ljudje, ki berejo članke, jih pa ne razumejo. Menim, da je to Izrazje vendarle napisano relativno preprosto, ima pa vrsto napak in površnosti.

KATEDRA: V Filozofskem izrazju so obdelani številni pojmi iz filozofije, sociologije, politologije, psihologije. Po kakšnem ključu ste izbirali izraze?

SRUK: V bistvu gre pri izrazju za to, da sem se držal ene osnovne discipline, da v Filozofsko izrazje dajem v prvi vrsti dejansko filozofske izraze, to se pravi vse tisto, kar nepreklicno sodi v filozofijo, zajel pa sem tudi nekatere mejne pojme, se pravi, iz področij sociologije, politologije, socialne psihologije, religiologije in še katere vede, ampak samo v primeru, če sem lahko omenil zraven kaj filozofsko relevantnega. To se pravi, če, recimo, govorim o izrazu titoizem, ki je najverjetneje v prvi vrsti politična, politološka kategorija, potem seveda na koncu tudi povem, kaj pomeni titoizem filozofsko. Recimo, da to pomeni radikalni antidogmatizem, radikalni humanizem. Ali pa, če dam pojem ekologija ali pa ekologizem, ki gotovo ni filozofski pojem, potem na koncu obrazložim, da se recimo danes zelena ekološka usmeritev v Evropi povezuje z Rousseaujem. To pomeni, da dandanes privrženci ekologističnih konceptov dvigajo v ta idejni prostor Evrope recimo Rousseaujev poziv »nazaj k naravi«. Torej, tudi pri tistih pojmih, ki so po neki logiki nefilozofski, opozarjam na njihovo filozofsko dimenzijo. Pri samoupravljanju npr. v glavnem omenjam vidik dezalienacije, ker je samoupravljanje v bistvu dezalienacija, razodtujevanje, osvobajanje človeka. Meni se skoraj vse historijske materialistične, to se pravi, družboslovne kategorije hkrati prikazujejo tudi kot filozofske kategorije. Tam pa sem seveda marsikateri pojem zanemaril, ker bi recimo moral biti v kakšnem politološkem ali sociološkem slovarju. Nisem menil, da je določen pojem toliko filozofsko relevanten, da bi ga lahko dal v to izrazje. Mogoče sem se v tem oziru še največ ogrešil proti religiji in religiologiji, ker sem v izrazje res vnesel dosti religijske, religijsko-filozofske in religiološke vsebine. Tu me je vodil zgodovinski razlog, ker sta pravzaprav na Slovenskem za eno daljše časovno obdobje bili dve vodilni nazorski usmeritvi: po eni strani katoliški svetovni nazor in v najnovejšem času socializem, socialistični in marksistični svetovni nazor. Pri tem sem hotel, da to filozofsko izrazje ustrezno služi tudi pri umevanju religijskih in religioloških vsebin. Kolikor vem, bo zdaj izšel tudi filozofski slovar katoliškega filozofa, neosholastika dr. Janeza Janžekoviča. Mislim, da bodo poleg njegovega slovarja lahko ljudje s katoliško miselno kulturo uporabljali tudi moj slovar, ker sem v obravnavanju te filozofije in terminologije ostal objektiven. Trudil sem se tudi, da bi bil čim bolj poglobljen.

KATEDRA: Iz izkušenj vemo, da se podobni slovarji najpogosteje (skoraj izključno) delajo kolektivno, vi pa ste delali sami. Mogoče ima tudi takšno delo prednosti?

SRUK: Najverjetneje je bolje, če se tovrstni priročniki delajo kolektivno. Toda priročnik, ki ga dela človek sam, ima tudi nekatere prednosti, predvsem v stilnem in idejnem inačenju. Mogoče je pristranski v sporočilu, vendar ima tiste pristranskost, subjektivnost sporočila, običajno večjo prepričljivost. Ne bi hotel reči, da je eno ali drugo boljše. Svoje dobre in slabe lastnosti imata tako kolektivno kot individualno delo. Jasno je, da mi v Mariboru ni preostalo nič drugega, kakor da delam sam. Nekatere ljudi sem celo povabil k sodelovanju, vendar se iz tega ali onega razloga niso priključili. Potem sem se navadil delati sam in danes si ne znam predstavljati, da bi delal teamsko. Morda tudi nisem dovolj mlad, da bi se pri teh letih navadil takšnega dela. Človek mora najverjetneje v teamskem delu zrasti. Poznam nekatere kolege, ki delajo na VEKŠ pri raznih ekonomskih raziskavah kolektivno in ki zelo dobro sodelujejo. Jaz pa delujem seveda tako, kakor pač deluje avtor knjig.

KATEDRA: Bi nam na koncu povedali nekaj o problematiki uveljavljanja marksizma na naši univerzi?

SRUK: Mislim, da je glavni pobudnik za uveljavitev marksizma na univerzi v Mariboru, v mariborski kulturi, v mariborskem združenem delu, v mariborski regiji, v širši severovzhodni slovenski regiji in sploh povsod, v vsakem primeru Zveza komunistov. In kolikor bolj je Zveza komunistov nosilec, ali pa njeni posamezni člani, toliko bolj je marksizem uveljavljen. Zveza komunistov bi dejansko morala razumeti svoje poslanstvo, ne samo v tem praktičnem uveljavljanju socialistične politike, socializma, socialističnega samoupravljanja, temveč bi v tem praktičnem uveljavljanju mogla biti vedno prisotna nazorska, teoretična komponenta, na katero se tako rado pozablja. Na univerzi pa sploh. Ker, če že ima Zveza komunistov na univerzi kakšno nalogo, potem je to ta, da razvija marksistično miselnost. Na to temo sem napisal celo vrsto esejev v Nazorskih vprašanjih. Da o pedagoškem procesu sploh ne govorim. Da ne govorim o tem, da se nektaeri organi na šolah, univerzi, nekateri poslovodni organi, funkcionarji, komunisti, obnašajo tako, kot da je marksizem nekaj takega, kar jih sploh ne zadeva, da je to tisto, kar zadeva Zvezo komunistov le ob prostem času itd. Zelo zanimive iniciative, ki smo jih dali zadnja leta, so bile pravzaprav bob ob steno.

DOPISNA ŠOLA MARKSIZMA IN UNIVERZA MARIBOR

Dopisna šola marksizma je ena od oblik idejnopolitičnega usposabljanja pri politični šoli CK ZKS, ki jo organizira Zveza komunistov za svoje člane. Zavedamo se velikega pomena te dopisne šole, ki jo vsako leto obiskujejo tudi študenti člani ZK. Spregovoril bom o poteku dela v skupini študentov in o odnosu med univerzo Maribor in dopisno šolo marksizma ter podobnih oblikah idejnopolitičnega usposabljanja.

Najprej o vsebini in zahtevnosti oziroma o ravni študijskega programa: Program je zastavljen zelo obsežno, tako da naj bi se obiskovalci izpopolnjevali, spoznavali, poglabljali v markistično teorijo in na ta način višali nivo svoje zavesti ter tako prek teorije marksizma in ideologije, ki jo zastopa ZKJ, zavestno širili akcijsko moč revolucionarnega delovanja v vrstah ZK, drugih družbenopolitičnih organizacijah, družbenih skupnostih in ne nazadnje tudi v vsakodnevnih stikih z ljudmi. Študijski materiali so pripravljeni za povprečno raven, so zelo razumljivi in enostavni. Na voljo so knjižice, ki so napisane prav za dopisno šolo marksizma pri politični šoli CK ZKS, založila pa jih je ČZDO Komunist. Prek tega materiala član absorbira le osnovno znanje. Navada je, da naj bi se obiskovalci že vnaprej pripravljali po programu prek teh knjižic ter naj bi v šestih urah, kolikor jih je namenjenih eni temi, aktivno sodelovali z izmenjavo mnenj, stališč in aplikacij teme na najnovejša dogajanja doma in v svetu. Vendar je bilo neredko med študenti preveč pasivnih poslušalcev, predavatelji pa so bili včaxsih primorani, da so o temi predavali, namesto da bi vodili diskusijo. Zakaj? Ker se obiskovalci na diskusije niso pripravili, ker so snov relativno že kar dobro poznali in z dano literaturo niso bili dovolj motivirani za aktivno poglabljanje v vsebino dopisne šole marksizma. Kaj pa je zanje bilo zares novega? Če vemo, da je študent v programu srednjih in visokih šol pridobil nekaj osnovnega znanja o marksistični filozofiji, o delavskem gibanju doma in v svetu, da o politični situaciji zve veliko, če spremlja informativne medije, da kot član Zveze komunistov mora poznati program ZKJ ter njeno vlogo, preden je postal član dopisne šole, da je Kardeljevo knjigo Smeri razvoja sistema socialističnega samoupravljanja spoznal že pri obravnavanju v svoji osnovni organizaciji, ugotovimo, da je, razen redkih izjem, v dopisni šoli marksizma le obnovil že osvojena znanja. Verjetno le ni namen te šole samo obnavljati, ampak tudi poglabljati že osvojeno znanje. Pri nas je veliko kvalitetne literature, po kateri bi lahko študirali tisti, ki bi si hoteli razširiti obzorje. Ko so študenti spoznali, da zanje ni veliko novega, da lahko sledijo predavanjem in diskusiji, ne da bi se prej pripravili, niso včasih niti prebrali danega gradiva, kaj šele da bi vzeli v roke bolj zahtevno knjigo. Tako dopisna šola neredko ni služila svojemu namenu.

Tudi izpitna situacija je bolj formalna, saj z njo ni mogoče ugotoviti dejanskega znanja člana dopisne šole. Pogoj, da obiskovalec lahko opravlja izpit, je ta, da prisostvuje vsaj dvem tretjinam časa, namenjenega za predavanja in diskusijo. Temo izpita pa si lahko izbere sam, se nanjo temeljito pripravi in jo zato seveda pozitivno zagovarja na pismenem testu. Kolikor testa ne opravi, vendar to skoraj ni mogoče, ima še ustni zagovor. Dejansko ne gre za preverjanje njegovega znanja, ampak bolj za preverjanje njegove pismenosti. Ker pa poostritev zahtevnosti izpita ni smiselna, saj izpit ne sme biti motiv za študij, je bolje takšen izpit odpraviti. Preverjanje znanja bi lahko potekalo sproti, kriterij pa bi bil aktivno sodelovanje člana v diskusijah. Namesto predavateljev na dopisni šoli bi se ocenjevali člani kar sami. Drug drugega bi kritizirali ali pa izrekli priznanje. Tako bi izpitna situacija dobila samoupravni in humanejši značaj.

Na univerzi v Mariboru je preko 600 študentov članov ZK. Toda nimajo možnosti organiziranega poglabljanja v študij marksistične teorije in prakse na univerzi, zato se nekateri odločajo za ta študij v drugih sredinah, kot je na primer dopisna šola marksizma. Vsako leto je zaradi omejenega vpisa v dopisno šolo prijavljenih le okoli trideset študentov. Pomeni, da velika večina članov Zveze komunistov med študenti nima nobenih možnosti za idejnopolitično usposabljanje v podobni obliki, kaj šele druga študentska populacija. Žalostno je da podobnih oblik izobraževanja ni na naši univerzi! Zveza komunistov na univerzi skoraj nič ne dela. Njena najvažnejša naloga pa je idejnopolitično delo, ki bi se moralo izražati v vseh sferah življenja in dela na univerzi, pa tudi v širšem univerzitetnem prostoru. Ker pa Zveza komunistov ne dela, ne dela zveza sindikatov na univerzi in je akcijsko in idejno mrtva ZSMS. Tudi nedejavnost marksističnega centra je logična posledica. Jasno je, da v takšni sredini univerza ne more dovolj podružbljati marksistične teorije in prakse. Namesto da bi mariborska univerza skrbela za populariziranje, razvijanje, podružbljanje marksizma, pa ne samo med študenti, ampak najmanj v severovzhodnem delu Slovenije, se dogaja, da gredo člani ZK z univerze na študij v dopisno šolo ali druge oblike usposabljanja, ki so organizirane ločeno od univerze. Namesto da bi univerza bila v vsestransko pomoč in dopolnilo dopisne šole marksizma in drugih oblik idejnopolitičnega usposabljanja članov zveze komunistov, je dopisna šola marksizma tista, kateri univerza trka na vrata, ker potrebuje pomoč. Te pa seveda ne more dobiti v znatni meri. Univerza skupaj z zvezo komunistov dejansko ne zagotavlja takšnih pogojev dela in življenja študentov, da bi si tile lahko razvijali marksistični svetovni nazor, ne omogočajo takšnega sodelovanja s širšim prostorom, da bi posledica tega bil dvig zavesti naših delovnih ljudi in občanov. Nasprotno, s svojo lenobo vzgaja iz študentske množice buržuje, tehnokrate, birokrate...

Zdravko Kravanja

ŠE PRED NEURJEM II

V prejšnji številki smo začeli objavljati tekst Vladimira Gajška, pisatelja in publicista ter dolgoletnega sodelavca Katedre, pod naslovom Še pred neurjem. Povod je dvajsetletnica našega časopisa in tekst predstavlja pregled zgodovine Katedre od začetnih težav do današnjih dni.

Komajda so se dodobra izoblikovali modeli socialističnega samoupravljanja v ekonomsko političnem življenju, že je prišlo do dialektičnih protislovnih pojavov, do začetnih časov liberalizma, vroče neodločnosti, do despotskih vsevednih tipov (uprave) . . . Študentje so se zdaj začeli vneto zavzemati za pojem delavskega razreda, še več, začeli so se po idejni uravnilovki celo enačiti z neposredno proizvodnjo. To pa je bila bolj poza, iluzija, se pravi formalno obarvani prestiž, manj pa neposredno sodelovanje v neposredni proizvodnji in z njo. Oktobra '65 spregovori predstojnik združenega visokošolstva dr. Mirko Bračič: »Naša dežela se vedno bolj vključuje v mednarodno delitev dela, zato potrebuje čimveč sposobnih in strokovno visoko kvalitetnih kadrov. (Študentom v pozdrav.) Za kulturo zavzet odločnež, pevec, recitator Jože Protner postane to leto predsednik odbora Zveze študentov Maribor, v Kátedro pišeta tudi ekonomista prof. Tine Lah »Gospodarska preosnova in študent« in F. Vizjak »Delitev dohodka — dilema ali ne«, Ivo Vajgl objavi »Kako vskladiti zamisli obeh reform«, B. Maksimovič, ki je v teh letih še bil pesnik, novinar, predvsem poetični dečko, pa priobči »Letošnji bruci so kot vsi prejšnji«; v novembrski številki Kátedre pa vidimo »Konferenca Zveze komunistov: Uspešnejši študij — notranja rezerva«, kar vse priča o solidarnostnih tendencah. Študentska demokratična zavest se opredeljuje za razvoj in uspeh skupne in osebne porabe, vnemar pa pušča družbeno metafiziko. Prvič se pojavijo bistvenejše razlike med marksizmom in formalizmom v filozofiji, antropologija in teorija potreb, pravnost in politična ekonomija se uveljavljajo vse manj kot »stvar na sebi« ali kot samoumevnost. Skratka, historični materializem se v tem času odreka nekaterim transhistoričnim redukcijam, nadčasovnosti in ugodnim pogojem, svojevrstnemu romantizmu in bohemski trivialnosti, zato pa stopajo v ospredje potrebe v imenu vrednot, rekel bi, krvave potrebe. In vendar je tudi ta čas po svoje izrazito baladen, estetsko je sprevržen na ideološko ravnino. »Zakaj imaš krvav svoj meč, Edvard, Edvard, kaj tožen si tako?!« se začneta Shellyjeva in moja balada, ki v Kátedri poudarja problematiko očetov in sinov, ali drugače: zlom generacije. In v tej problematiki in tem zlomu želijo sodelovati skoraj vsi mladostniki in starejši mladostniki. Mladost je hic et nunc ideal idejnopolitičnih, ekonomskih, kulturnih, literarnih, estetskih snovanj, kakor je mlado po drugi plati revolucijsko, »protirežimsko« zabavljanje druge vrste, saj ni šlo za odpiranje družbe s hierarhičnimi ključi.

Nič čudnega, če Tone Partljič že v sezoni 65/66 piše v Kátedro o problemu sodobne pedagogike kot osnovnošolski učitelj s Sladkega vrha; takole pravi v Pismu uredništvu: »Pedagogika je družbena znanost in temu se bo treba podrejati. Toda kaj, če bo čez deset let prišla okrožnica, ki bo ta pojav obsojala? Zopet spremeniti prepričanje? No, morda bom takrat že starejši tudi po mislih in bo šlo lažje kot tokrat.« Razsežnost prepričanja o svetu se je spremenila pri Partljiču v radikalni dvom o nelegitimnem ravnanju znotraj legitimnih institucij, praviloma in skoraj obvezno pa je, tako v posameznih primerih kot nasploh, prišlo do sorazmerno neuravnoteženih, nerazvidnih dominacij, ker je človeška potreba po totaliteti preveč vzporejala funkcijo z normo, strukturo z integracijo, čas s prostorom, kakor da bi se dogodki odvijali hkrati, simultano, v večni pat-poziciji. In če je Partljič pisal o podrejenosti, o subordinaciji določni formi družbenih ved, ko jih je obenem soočal s prakso, je seveda lastna občutja in težnje prekrival prav z okrožnicami, kot zavzet cankarjanec pa se je znašel sam med dekadenco in vaškim proletariatom, med pisanjem in učiteljevanjem, med ideali v oblakih in realnostjo sladkogorskega okolja, pa se je bal biti »starejši po mislih«. Družbeno zgodovinski proces ni preusmeril le Partljiča iz učitelja v sedanjega dramaturga, temveč celotno generacijo, saj so se odpirale možnosti za uspeh, ki ga je mladostnik čutil v sebi, vse manj pa možnosti okrožnic. S tem se je preselilo tudi uredništvo Kátedre na Slovensko 5, visokošolski zavodi Zveze študentov Jugoslavije pa podpirajo v tej dobi publicistični razcvet študentskega časnika tako, da so naravnani vse bolj v polemično intonacijo z obstoječimi institucijami. Od 1966. leta naprej Kátedra steče gladkeje po rotacijskih strojih, v uredništvu pa sedijo: odgovorni in glavni urednik Slavko Pukl, notranjepolitična urednica Olga Ceričeva (danes tovarišica Draga Jančarja), Martin Prašnicki, Tone Partljič, Anton Dodlek in duhoviti Bojan Kavčič. Zdi se, da smo se nekolikanj »profesionalizirali«.

Septembra '66 smo uvedli na zadnji strani bralno rubriko ali literarno prilogo Obrazi, akad. slikar Zmago Jeraj me je risal, z objavo pesmi pa je nastal neke vrste tihi erotični škandal, bržkone zaradi verzov: »Z ustnico pobožam te / gor iznad kolena, / kjer je praizvirni greh, / kjer v noči izteče vena.« (Mak), seksualna revolucija je v svoji zgodovinski enkratnosti bila namreč nadrejena vrednota, ki so jo dosegali študentje karsedá avtentično, zlasti pa jedrnato srednješolci. Kultura se je posodobila, angažirano in eksistenčno je odkrila nove estetske razsežnosti, skratka, literarna avantgarda je postala človeška potreba na dveh ravneh: — v svoji stilni novotariji in s presunljivimi zaobrati in bravskim šokom, — pa tudi v nihajočem vrednotenju celotne družbene skupnosti, kaj da hoče ta literatura. Imamo tedaj dvojni voluntarizem: — volja po uveljavitvi in recepciji s strani mladih in avantgardnih umetniških subjektov — in dosledno konvencionalno, relativno nespremenjeno »absolutno« sodbo s strani moralističnih družbenikov. Ali drugače: avantgarda je videla resne pojave neresno, tradicionalisti pa so videli neresne pojave resno. Oba tabora sta se sprijela in spopriela zares. Polemičnost je bila na voljo slehernemu bralcu Kátedre, pa naj je šlo za spoznavne, etične, otipljivo materialne ali idejne potrebe. Vendar nas je reševala sprotno ažurna pozicija, tedaj tista »profesionalnost«, ko smo se tudi znotraj uredništva zavzemali, čeprav večkrat vroče in bojevito in protislovno, za nove družbene, ne le komunikacijske in tiskovne koncepte.

Zlasti nam je šlo na živce koketiranje z že skoraj pozabljenimi malomeščanskimi navadami, oportunistično ravnanje, milo spogledovanje z dramatiziranjem dogodkov ali zapiranje oči pred preočitnimi zabavami. Satirik in zagrenjeni humorist Peter Baloh je udrihal vsečez, aforistično pa je pikal tudi Ivan Cimerman. Kátedri se pridruži s prispevki tudi današnji doktor politolog Vlado Sruk, o katerem so nekateri še dandanašnji prepričani, da ga je »rehabilitirala« in »habilitirala« prav Kátedra s študentsko populacijo za sabo. Sicer pa smo znotraj uredništva vse bolj govorili o reorganizacijskih temah o marksizmu skozi teorijo in prakso, o položaju slovenskih znanstvenih in kulturnih ustanov, o sprotnem družbenopolitičnem življenju; večkrat se je zgodilo, da je imel vsakdo prav, čeprav zase, in praktični Slavko Pukl je nazadnje le zmerom poenotil posamezna gledišča, uravnal je problematiko v odpiranje skozi list in v njem. Nismo hoteli spremljati dogodkov, ampak v njih aktivno sodelovati. Naše življenje se je spremenilo v eno samo aktualnost. Izza klubskih mizic in kavča pa stolov nas je vse zanimalo, odbijali smo se v aktualnost ko žoga, ki ne prileti nikoli v out. Naše duše so bile mesene, fizične, nabite z zračnimi pomeni. Prav 1966. leto in do srede 1967. leta pomeni odpravo enostranih, deformiranih, zgolj empirično praktičnih družbenih skušenj, pa tudi odpravo abstraktnih stvari zase, ki bi si jih naj pridobili le z moralno pridnostjo, na pedagoško ubogljiv način ali s posredovanjem načeloma minimalnih interesov od zunaj. Kátedra se je obrnila zgolj od študentskih, »cehovskih« vprašanj širše v družbo, ne da bi iskala dokončno formulo in ne da bi do konca prècizirala skupne družbene kategorije.

Preprosto, bili smo v fazi, ko se je družbena refleksija spremenila v družbeno kritiko (in nikakor še v kritiko vsega obstoječega), ko je časnikarska beseda zaživela polemično, ostro in vendar v sebi sintetizirano, ko je študentstvo začelo iskati materialistične pogoje v imenu konkretnega in ko študij ni pomenil partikularističnih, le »strokovnih«, strokovnjaških teženj. Mladina se je jela obračati navzven, k intermedialnim oblikam političnega, kulturnega, civilizacijskega, umetniškega dela. Eksistenčne možnosti smo merili po moči peresa, ne po blaginji. Nemogoče bi bilo danes tajiti, da so estetske, idejne, politično funkcijske kritike bile naravnane le vase, saj so se odslikale čez dve leti v svoji lastni negaciji, v anarhizmu in totalnem študentskem partikularizmu pod krinko vseljubečega, vsesvetovljanskega »proletariziranja«. Toda čez dve leti po '66 ni šlo le za zanikanje predhodnice in pozitivnih pojavov, marveč se je izkazalo, kako so nekatere kratkoročne utopije resnično kratkoročne.

(Se nadaljuje)
Vladimir Gajšek